

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE ALGISININ
BELİRLENMESİNDE AFİŞ KULLANIMI**

SALİM UYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EYLÜL, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 1(bir) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Salim

Soyadı : Uyar

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü (Sosyal Bilgiler Eğitimi)

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Algısının Belirlenmesinde Afiş Kullanımı

İngilizce Adı : Use of Banners to Determine Environmental Perception of Secondary School Students

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Salim UYAR

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Salim UYAR tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Algısının Belirlenmesinde Afiş Kullanımı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç. Dr. Bahadır KILCAN

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Osman ÇEPNİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Karabük Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi:/...../2019

Bu tezin Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın, insanlar ve diğer tüm canlılar için yaşam kaynağı olan çevremizin korunup yaşatılması, yarınlara daha iyi bir şekilde bırakılması için ilham kaynağı olmasını arzu ediyorum.

Çalışmanın tamamlanıp bu noktaya gelmesinde emeğini hiçbir zaman esirgemeyen, bana yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ 'a teşekkürlerimi sunuyorum. Tez hazırlık aşamasında görüşme formunun oluşturulmasında katkısından ötürü Prof. Dr. Kadir Karatekin'e teşekkür ediyorum.

Lisans ve yüksek lisans sürecinde kendilerinden ders aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. Mehmet Ali Çakmak, Prof. Dr. Cengiz Dönmez, Prof. Dr. Turhan ÇETİN, Doç. Dr. Bülent Aksoy, Doç. Dr. Bülent AKBABA, Doç. Dr. Bahadır KILCAN, Öğr. Gör. Dr. Gökçe KILIÇOĞLU'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu zorlu süreçte desteğini esirgemeyen hep yanımda olan eşim, hayat arkadaşım Semra UYAR' a bugünlere gelmemde emeği ölçülemeyen anneme-babama teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

Araştırmanın tamamlanıp nihayete ermesinde, emeği geçen öğrencilerime, çalışmaya gönüllülükle ve büyük bir içtenlikle destek sağladıkları için ayrıca teşekkür ediyorum.

Salim UYAR

ANKARA, 2019

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE ALGISININ
BELİRLENMESİNDE AFİŞ KULLANIMI
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Salim UYAR
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Eylül 2019**

ÖZ

Bu çalışmada 7. ve 8. sınıf düzeyindeki ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik algı ve düşüncelerinin afişler aracılığı ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilere yaşadıkları çevre hakkında düşüncelerini yansıtan afişler hazırlatılmıştır. Çalışma Kocaeli'nin Dilovası ilçesindeki bir devlet okulunda yürütülmüştür. Çalışma 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde aralık, ocak ve şubat aylarında 6 haftalık bir süreçte uygulanmıştır. Çalışmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması, desen olarak bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır. Bulgulara görüşme formu aracılığı ile ulaşılmıştır. Çalışmanın analizi içerik analizi yaklaşımına göre yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin görüş ve algıları, canlılar için -özellikle de insanlar için- vazgeçilmez olan çevrenin kurtarılması ve yaşatılmasına yöneliktir. Çalışmanın bulgularına göre çevre daha çok doğa ve toplum ilişkisi olarak tanımlanmıştır. Yaşanılan bölgedeki doğal ortam ve toplum arasındaki kopukluk, bu kopukluğun doğal ortama ve topluma verdiği zararlar dile getirilmiştir. İnsanların ekonomik beklentileri birinci sıraya koyması doğa ve toplum arasındaki kopukluğun birinci nedeni olarak göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Bilgiler, çevre, afiş.
Sayfa adedi : xi+77
Danışman : Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ

**POSTER USE IN DETERMINING THE ENVIRONMENT
PERCEPTION OF SOCIAL STUDENTS
(M.S. Thesis)**

**Salim UYAR
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
September 2019**

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the perceptions and thoughts of social studies students in the 7th and 8th grade levels through posters. Students were prepared posters reflecting their thoughts about the environment they live in. The study was conducted in a public school in Kocaeli-Dilovası. In the study, case study, one of the qualitative research models, was used as a holistic single case design. Findings were obtained through interview form. The analysis of the study was conducted according to descriptive content analysis approach. According to the results of the study, students' perceptions and perceptions are aimed at saving and keeping the environment indispensable for living things, especially for humans. According to the findings of the study, environment is defined as the relationship between nature and society. The disconnect between the natural environment and the society in the region and the damages caused by this disconnect to the natural environment and society were expressed. The fact that people put economic expectations in the first place stands out as the first reason of the disconnect between nature and society.

Key Words : Social studies, environment, banner.
Page Numbers : xi+77
Supervisor : Assoc. Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
BÖLÜM I	
GİRİŞ	1
Problem Durumu	3
Araştırmanın Amacı	5
Araştırmanın Önemi.....	5
Araştırmanın Varsayımları.....	6
Araştırmanın Sınırlılıkları	6
Tanımlar.....	6
İlgili Araştırmalar	7
BÖLÜM II	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	15
Çevre Kavramı	15
Çevre Eğitimi.....	16
Çevre Eğitiminin Hedefleri	19
Çevre Eğitiminin Amaçları	20

Türkiye’de Çevre Eğitimi.....	21
Örgün Eğitimde Çevre Eğitimi	22
Yaygın Eğitimde Çevre Eğitimi	23
<i>İlköğretimde Çevre Eğitimi</i>	22
Sosyal Bilgiler ’de Çevre Eğitimi.....	27
BÖLÜM III	
YÖNTEM.....	33
Araştırmanın Modeli	33
Bütüncül Tek Durum Deseni.....	34
Çalışma Grubu	34
Verilerin Toplanması.....	35
Verilerin Analizi	36
İşlem Basamakları	36
BÖLÜM IV	
BULGULAR VE YORUM	39
BÖLÜM V	
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	59
KAYNAKLAR	67
EKLER	73
Ek 1. Öğrenci Görüşme Formu	74
Ek 2. İzin Belgesi	75
Ek 3. Kişisel Bilgi Formu	76
Ek. 4. Görüşme Soruları.....	77

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi	29
Tablo 2. Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ve Çevre ile İlgili Kazanımlar	30
Tablo 3. Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ve Çevre ile İlgili Kazanımlar	31
Tablo 4. Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ve Çevre ile İlgili Kazanımlar	32
Tablo 5. Birinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri.....	49
Tablo 6. İkinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri.....	50
Tablo 7. Üçüncü Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri	51
Tablo 8. Dördüncü Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri.....	52
Tablo 9. Beşinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri	53
Tablo 10. Altıncı Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri	54
Tablo 11. Yedinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri	55
Tablo 12. Sekizinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri.....	56
Tablo 13. Dokuzuncu Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri.....	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1. Afiş 1</i>	39
<i>Şekil 2. Afiş 2</i>	40
<i>Şekil 3. Afiş 3</i>	41
<i>Şekil 4. Afiş 4</i>	42
<i>Şekil 5. Afiş 5</i>	43
<i>Şekil 6. Afiş 6</i>	44
<i>Şekil 7. Afiş 7</i>	45
<i>Şekil 8. Afiş 8</i>	46
<i>Şekil 9. Afiş 9</i>	47
<i>Şekil 10. Afiş 10</i>	48

SİMGELER VE KISALTMALAR

AKT	Aktaran
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FTTÇ	Fen-Teknoloji Toplum Çevre
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TTKB	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çevre, varlıkların yaşamları boyunca etkileşim halinde oldukları ortamdır. Yaşam ve tabiat ayrılmaz parça olduğundan varlıklar için son derece önemlidir. Bununla birlikte insan hayatı ve doğal yaşam denge üzerine inşa edilmiştir. Buradaki en önemli etkileşim insanın yaşadığı alan ile kurduğu dengedir. Bu bağlantılara yapılan müdahaleler etkileşimin olumsuz yönde görülmesine ve çevre problemlerine yol açmaktadır (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2008).

Belirli bir zamanda dolaylı ya da dolaysız olarak kişiyi etkileyen, ferдин maddi-manevi gelişmesini ve yaşam koşullarını belirleyen biyolojik, coğrafi ve toplumsal etkenlerin tamamıdır. Çevre; günümüzde doğal, ekonomik ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak ele alınmaktadır. İnsanla birlikte bütün canlı ve cansız varlıklar ile canlı varlıkların her çeşit eylem ve davranışını etkileyen fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal nitelikteki etkenlerin bütünü olarak değerlendirilmektedir (Cansaran ve Yıldırım, 2010. s. 1).

Çevre biz insanlar için bir yaşam kaynağı, hayatımızı devam ettirebilmemiz için insanlara sunulmuş eşsiz bir armağandır. Bu durum yüzyıllardır böyle iken insanoğlunun dikkatini çekmemiştir. Bir başka deyişle insanların günümüzdeki kadar bu denli kötü davranmamış olması, insanların çevreye dikkat kesilmesini engellemiştir. Özellikle 19. yy'dan sonra insanların çevreyi hiç kirletmedikleri kadar kirletmeye başlamaları, bu dikkatin zamanla çekilmesini sağlamıştır. Tüm insanlar için ortak yaşam noktası olan çevre, özellikle bilim, sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmelerle beraber kendini büyük bir tehlikenin içinde bulmuştur. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için çevreyi bilinçsizce tüketmeye başlamaları, bu tüketim esnasında çevreye iyi anlamda hiçbir yardımda bulunmamaları hem doğal çevremiz hem de insanlar için büyük bir tehlike ve tehdit haline gelmiştir.

İnsan sayısının her geçen gün arttığı dünyada çevreyi korumak için atılacak adımların toplumun en temel yapısı olan çocuklardan başlaması gerekmektedir. Çocukların çevre algılarının ne boyutta olduğu, çevreyi nasıl algıladıklarını bilmek ve görmek son derece önemlidir. Çevreye karşı bilinçli, duyarlı bir nesil yetiştirmek ise verilecek eğitimle yakından ilgilidir. Öğrencilerin çocukluk döneminde -karakter oluşumunun yaşandığı çağlarda- çevre öneminin çocuklar tarafından benimsenmesi son derece önemlidir. Bu beklentinin karşılanması o çağda verilen eğitimle yakından ilgili olmakla beraber geliştirilen öğretim programlarının, derslerin içeriğinin, öğrenci için algılanır seviyede olması gerekir. Üst kademelerde eğitime devam etme oranı ülkemizde olduğu gibi çoğu dünya ülkesinde de ilköğretime devam etme oranından az olduğu için çevre bilincinin özellikle ilköğretim çağında kazandırılması, çevrenin korunması ve geliştirilmesi için gereklidir. Bu bilincin sürekli canlı tutulması, her kademede sürdürülebilir hale getirilmesi, çevre eğitiminin temelde sağlam olmasıyla ilgilidir (Uzun ve Sağlam, 2006).

Çocuklarda tabiat bilincinin aşılması bir gereklilik durumudur. Çocuklara yaşamları boyunca bu muhteva çerçevesinde bilinçli olmaları için gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Yalnızca kendi bölgeleri değil, canlıların yaşamlarını sürdürdükleri her yer için gerekli hassasiyeti göstermeleri sağlanmalıdır. Bu çerçevede çevre eğitimi, doğaya karşı sorumlu ve duyarlı davranabilmek için gerekli istek ve beceriyi geliştirerek, korumacı davranışlar oluşturma amacıyla, bireylerin ve grupların doğayı anlamalarına yardımcı olan disiplinler arası bir öğrenme yaklaşımıdır (Sağlam ve Uzun, 2005).

Doğadaki sistemin bir parçası olan insanın yaşamını devam ettirebilmesi için yaşadığı ortamı koruması ve ona uyum sağlaması gerekmektedir. İnsanın yaşadığı ortamı kendine uyarlamaya çalışması hem insan hem de doğal ortam için geri dönülmez zararlara neden olacaktır. İnsan ve doğanın uyum sağlaması sistemdeki dengenin korunması anlamına gelmektedir (Uşak, 2009). Bu dengenin korunması günümüzde çok daha fazla önem taşımaktadır. İnsanoğlu kendi çıkarları için doğayı gereğinden fazla çıkarlarına alet ettiğinden, tehlikenin boyutu geçmişe göre ileri boyutlardadır. Bu problemin önüne geçmek çevrenin kâinat için öneminin ne olduğunun farkında olan bireyler yetiştirmekten geçer. Bu bilince, özelliklere sahip bireyler yetiştirmek için sosyal bilgiler dersi çok önemli bir görevi üstlenmektedir.

Doğayı bozanın yine insan olduğu düşünüldüğünde, iyileştirme işinin de yine insanlara ait olduğunu unutmamalıyız. İnsanlar bunu hatırladığında doğanın toparlanması için büyük bir

adım atılmış olacaktır. Temiz ve düzenli bir çevrenin, uygar bir hayat tarzının temel şartı olduğunu daima hatırlamak ve hatırlatmak zorundayız. Bu anlayışın toplumun her kesimine ulaşması temelden başlayan bir eğitim anlayışıyla olmaktadır. Bu eğitim okul öncesi çağdan başlayarak her eğitim kademesinde dikkatle aktarılması, üzerinde titizlikle durulması gereken bir durumdur (Güney, 2002, s. 8).

Çevre eğitimi insanın hayatını devam ettirdiği doğal ve yapay çevre hakkında duyarlı ve farkındalık sahibi bir vatandaşlık anlayışı geliştirmeyi hedefleyen disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Çevre eğitiminin esas hedefi çevresine sahip çıkan, koruyan, çevresiyle ilgili doğru tutum ve örnek davranışlara sahip bilinçli bireyler yetiştirmektir. Bu anlayış ve duyarlılığı arttırmaktır (Gülay ve Öznacar, 2010, s. 2).

Problem Durumu

Çevreyi korumak ve onu yaşatmak için insanın öncelikle bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. Çünkü çevreye karşı göstermiş olduğumuz davranışlar -duyarlı olmamız ya da duyarsız olmamız- sahip olduğumuz bu değerlerle yakından ilgilidir. Bu değerlerden bazıları çevrenin bizim için vazgeçilmez olduğunu onu korumamız, gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde bırakmamız gerektiğini yaşam felsefesi haline getirmektir. Şöyle ki bu yaşam biçimine toplumun bir kısmının sahip olması, gelecek kuşaklar için parlak bir toplum bırakma anlayışı için yeterli değildir. Toplumun tamamının benimsediği bir yaşam biçimiyle istenilen sağlıklı çevre bırakma anlayışı gerçekleştirilir. Toplumu aynı anda aynı hedefe ulaştıracak tek yol ise eğitimidir. Topluma küçük yaştan itibaren verilecek çevre eğitimi çoğu sorunu ortaya çıkmadan engelleyeceği için sorunun çözümünün odak noktası burasıdır. İlköğretimde çevre eğitimi verebileceğimiz derslerin başında da sosyal bilgiler dersi gelmektedir. Çevre bilincine sahip, tutum ve davranışlarıyla çevreye karşı duyarlı, çevre sorunlarına karşı katılım duygusu ve becerisi gelişmiş insan; iyi bir insan ve iyi bir vatandaşdır. Sosyal bilgiler dersinin en önemli amacı da öğrencilerin iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Bu konuda çevre eğitiminin amaçları ile sosyal bilgiler dersinin amaçları örtüşmektedir (Karatekin, 2011).

Günümüz dünyasında meydana gelen problemler sadece bir bölgeye ait değildir. Dünya üzerinde görülen aksaklıklar artık tüm insanları ilgilendirmektedir. Tüm konularda bu durum geçerli olduğu gibi çevre konusunda da durum böyledir. İnsanlarımızın artık bana dokunmayan yılan bin yaşasın anlayışından vazgeçmesi gerekmektedir. Günümüz bilim,

sanayi, teknoloji gibi dünya düzeninin insanların elinde olduğu bir dönemde kimsenin böyle bir yaklaşımda bulunması söz konusu değildir. İnsanları ilgilendiren bu sorunsalın çözümünde insan-tabiat ilişkisinin olumlu anlamda artırılması ve derin bir çevre eğitiminin verilmesinden geçmektedir.

İstenilen çevrenin oluşması için nasıl bir eğitimin verilmesi konusuna yukarıdaki cümlelerde değindik. Sosyal bilgiler dersi çerçevesinde bu amaçların kazandırılmasında Sosyal Bilgiler öğretmenlerine büyük görev düşmektedir. Gelecek için yetiştirilecek nesillere kazandırmayı planladığımız çevre eğitiminin başarılı olabilmesi için ihtiyaçların doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Bu eğitimi alacak olan öğrencilerin çevre anlayışlarını, algılarını bilmek gerekir. Öğrencilerin yaşadıkları çevre hakkındaki genel düşüncelerinin, bakış açılarının nasıl olduğunu görmek eğitimcilerin izleyeceği yola ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

2005 yılı sosyal bilgiler dersi programına göre, öğrencilerin yaparak-yaşayarak ve zihinsel becerilerini ortaya koyarak bilgiye kendi çabalarıyla ulaşmaları hedeflenmiştir. Bu doğrultuda oluşturulacak ortam, öğrencilerin öğrenmeyi gerçekleştirmelerine fırsat tanıyacak şekilde olmalıdır (MEB, 2005).

Öğrencilerin yapılan çalışmalara bizzat dâhil olmaları kazandırılacak amaç ve kazanımların hedefe ulaşması noktasında önemli rol oynayacaktır ve öğretmenlerin de bu konuda yeterli donanım ve yönlendirme yetilerine sahip olmaları gerekmektedir.

Öğrencilerin çevre konularını öğrenmelerinde, çevre duyarlılığı kazanmalarında, çevre algılarının ortaya konmasında yapacakları afişlerde ele alınacak durumlardan bir tanesidir. Bu kapsamda uygulanacak yöntem, öğrencinin hem görsel hem de uzamsal zekâ alanlarını kullanmasını gerektirecek becerileri barındırmaktadır. Birden fazla zekâ alanının etkinliğe dâhil edilmesi öğrenmenin gerçekleşmesi adına itici bir güç olacaktır. Bu etkilerin değerlendirilmesi ve öğrenciye yansımalarının ne boyutlarda olduğunu görme noktasında, yapılacak çalışma önemli ipuçları verecektir.

Öğrencilerin yapılan çalışmalara dâhil olmaları, yaparak-yaşayarak öğrenme temelli amaç ve kazanımlara ulaşılmasında önemlidir. Bu görüş temel alınarak yapılacak çalışmada öğrencilerin çevreyi önemsemeleri ve çevre duyarlılığı göstermeleri hedeflenmiştir. Bu çalışma ile 7 ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin yaşadıkları çevreye bakış açıları ve zihinlerindeki çevre algısının nasıl olduğu ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada amaç ortaokul öğrencilerinin çevre bilinçlerinin, algılarının ne düzeyde olduğunu görmek ve yaşadıkları çevre hakkındaki düşüncelerini belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde çevre sorunlarının arttığı gözlemlenmektedir. İnsanların yaşadıkları çevreye sahip çıkmaları ve sorumluluk almaları gereklilik haline gelmiştir. Sorumluluk alma davranışı genele yayılmadığı sürece sorunların çözülüp ortadan kaldırılması imkânsızdır. Eğer kalıcı çözüm isteniyorsa tüm bireylerin çevre sorunlarını çözmede aktif rol alması gerekmektedir. Çevresine sahip çıkan sorunlarla birebir ilgilenen, şahsi menfaatlerini çevrenin üzerinde görmeyen bireylerin yetişmesi çevrenin korunup yaşatılmasında önemli etkindir. Uygulanacak çevre eğitiminin de bu konu kapsamında şekillenmesi amaca ulaşmada etkili olacaktır (Bozkurt, 2009).

Yapılan bu araştırma ile bireyin hayatında önemli bir yere sahip olan çevrenin öğrencilerin hayatındaki yeri ve öneminin ne düzeyde olduğunu görmek hedeflenmiştir. Farkındalık seviyelerinin nasıl olduğu anlamak ve bu konudaki algılarını ortaya koymak önem arz etmektedir. Çevre konusunda farkındalığın belirlenmesi, sahip olunan algının ortaya çıkarılmasında sözlü mesajlara oranla görsel öğelerin etkisinin daha fazla olacağı düşünülmektedir. Çevre sorunlarının ve kirliliğinin yoğun yaşandığı Kocaeli'nin Dilovası ilçesinde, öğrencilerin çevreye ilişkin görüşlerinin, duyarlılıklarının, tutumlarının ve algılarının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Sosyal bilgiler alanında daha önce bu konu ve yöntemle araştırma yapılmadığı için, ileride yapılacak çalışmalara örnek teşkil edebilir.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırma aşağıdaki varsayımlar üzerine kurulmuştur.

1. Veri toplama araçlarının, araştırmanın amacına, konusuna uygun olduğu düşünülmektedir.

2. Çalışma gurubundaki öğrencilerin görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri cevapların gerçeği yansıttığı düşünülmektedir.
3. Öğrencilere uygulanan görüşme formunun kapsam geçerliliği konusunda başvuru uzman görüşlerinin yeterli olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında, Kocaeli iline bağlı bir devlet okulundaki 7 ve 8. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

7 ve 8. sınıf öğrencilerinden akademik başarıları 75 puan üzeri olan 50 öğrencidir. Bu 50 öğrenci tarafından çizilen 10 afiş ile sınırlıdır. 75 puan ve üzeri öğrencilerin seçilmesinde, öğrencilerin çalışmaya olan ilgi ve alakalarının yüksek olması, bilişsel-duyuşsal yeterliliklerinin çalışma için uygunluğu etkili olmuştur.

Veri toplama araçları afiş ve görüşme formu ile sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Çevre: Canlı cansız bütün varlıkların barındığı, tüm hayatsal faaliyetlerin yürütüldüğü yerdir. Bu ortamı canlı cansız tüm varlıklar(hava, su, toprak, sıcaklık, ışık mikroorganizmalar, bitki, hayvan, insan). Bu bakımdan çevre canlıların yaşayıp gelişmesini sağlayan ve onları daima etkileri altında bulunduran fiziksel, kimyasal ve biyolojik faktörlerin bütünüdür (Çepel 'den aktaran Karatekin, 2011).

Çevre Eğitimi: Bir bütün halinde doğayı paylaşan insanların yaşadıkları çevreye sahip çıkmaları, duyarlı olmaları, karşılaşılan problemleri çözmeye istekli olmaları, gelecek kuşaklara sağlıklı bir çevre bırakma bilincine sahip olan bireyler yetiştirme sürecidir (Öztürk, M. Balcı, A. Uzunoglu, S. Gökalp, F. ve Semenderoglu, A. 1998, s. 98).

Çevre Bilinci: Doğal ve yapay ortamda tüm yaşamsal faaliyetlerini yürüten bireylerin, çevrelerini koruma ve geliştirmeye yönelik yeterli düzeyde duyarlılık sahibi olmalarıdır.

Afiş: Ersöz'e göre dilimizde Fransızca "affiche" den geçen bir kelime olarak bilinen afiş "herhangi bir haberi herkese duyurmak için duvara yapıştırılan el yazması, yapması veya basılı kâğıt" olarak tanımlanmaktadır.

Bektaş'a göre afiş tanım olarak: "Bir haberi, bir olayı, siyasal, sosyal, ekonomik, sanatsal ve kültürel açıdan, topluma duyurmak amacıyla, değişik yüzeyler üzerine yapılan ve belirli boyutlarda köy, kasaba ve değişik şehirlerin çeşitli yerlerine asılan duyurulardır." diye yorumlanmıştır.

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde Türkiye'de konu ile ilgili yapılmış bazı çalışmalara değinilmiştir. Alan incelendiğinde çevre ile ilgili birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Sosyal bilgiler Öğretimi alanında çevre bilincinin ve duyarlılığının ortaya konmasında afiş kullanımının ya da görsel materyallerin etkisinin ne düzeyde olduğunu belirlemeye yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Sosyal bilgiler dersinin diğer disiplinler ile olan bağlantısını düşündüğümüzde bu disiplinlerde yapılmış araştırmalara rastlanmaktadır.

Aksoy ve Karatekin, (2012) bu çalışmalarında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini belirlemek ve çeşitli değişkenler açısından bir değerlendirmesini yapmak istemişlerdir. Bu hedef doğrultusunda Türkiye'de altı farklı üniversitenin eğitim fakültelerinin sosyal bilgiler öğretmenliği anabilim dallarında her sınıf düzeyinde öğrenim gören 1587 öğretmen adayına "bilgi, duyuşsal eğilim, davranış ve bilişsel beceri" bileşenlerinden oluşan çevre okuryazarlığı anketi uygulanmışlardır. Betimsel tarama yöntemi kullanılan bu araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının orta düzeyde çevre okuryazarı olduklarını görmüşlerdir. Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlıkları üzerinde gelir düzeyinin bir etkisinin olmadığını görmüşlerdir. Cinsiyet, çevre merak düzeyi, ailede çevreye duyarlı birey bulunma durumu, doğal alanlarda bulunma sıklığı, çevresel aktivitelere katılma sıklığı ve üniversitede çevre eğitimi dersi alma değişkenlerinin etkili olduğunu gözlemlemişlerdir. Elde edilen sonuçların, eğitim sistemi içine girecek olan bireyleri, çevre okuryazarı yapmak için gerekli olan unsurları görme noktasında önemli ipuçları vereceği düşünülmektedir.

Alagöz, (2009) hazırlamış olduğu doktora tezinde “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarında Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Etkisi” nin ne düzeyde olduğunu saptamaya çalışmıştır. İlköğretim bölümü sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla “Çevre Sorunları Coğrafyası” dersi bünyesinde yapılmıştır. Çalışma kapsamında, “Probleme Dayalı Öğrenme” (PDÖ) metodu ile klasik öğretim yöntemlerinin, öğrencilerin çevre sorunlarına çözüm önerisi getirme konusundaki akademik başarılarına, çevre problemlerini çözme becerilerine ve çevre sorunlarına getirdikleri çözüm önerilerindeki yaratıcılıklarına etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonunda, probleme dayalı öğrenme (PDÖ) yönteminin öğrencilerin çevre sorunlarına çözüm önerisi getirme konusundaki akademik başarılarında geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha fazla bir artış sağladığı, öğrencilerin problem çözme becerilerinin artırılmasında daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak hem problem çözme hem de geleneksel öğretim yöntemlerinin öğrencilerin yaratıcılık becerilerinde olumlu yönde bir artış sağlamadığı görülmüştür.

Atasoy, (2005) yaptığı doktora tezi çalışmasında ilköğretimde verilen çevre eğitiminin etkililiğini saptamak istemiştir. Çevresel tutum ve bilgilerini ölçerek, çevre için eğitim açısından durumun belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma grubunu, Bursa kent merkezindeki Nilüfer ve Görükle belediye sınırları içinde, 2004-2005 eğitim - öğretim yılında, faaliyet gösteren altı farklı ilköğretim okulundan şans yoluyla seçilmiş 6, 7 ve 8. sınıflardaki 576’sı kız, 542’si erkek olmak üzere toplam 1118 ilköğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Bilgi testi sonuçlarına göre kız öğrencilerinin bilgi testi puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, çevre bilgisi açısından kızların düzeyi erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tutum ölçeği sonuçlarına göre yine kız öğrencilerinin tutum testi puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim öğrencilerin çevresel bilgi ve çevresel tutum puanları arasında çok güçlü olmasa da bir ilişki tespit edilmiştir.

Ateş ve Karatepe, (2013) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin, “çevre” kavramına yönelik algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmada öğrencilerin 105 ayrı metafor ortaya koyması bu kavramı tek bir metafor tarafından gösterilmesinin zor olduğunu göstermiştir. En çok başvurulan algısal ifadelerin; *hayat* (f 22), *evimiz* (f 18), *insan* (f 15), *nefes* (f 12) ve *aile* (f 10) metaforları olduğu

görülmüştür. Başvurulan metaforlara bakıldığında üniversite öğrencilerinin, ‘çevre’ kavramıyla ilgili temel bir bilince sahip olduklarının söylenebileceği görülmüştür.

Aydın ve Çepni, (2012) yaptıkları çalışmada Karabük ilindeki ikinci kademe ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından değerlendirmek istemişlerdir. Araştırmaya 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Karabük il merkezinde eğitim-öğretime devam eden 790 öğrenci katılmıştır. Bu çalışmada tarama modeli kullanmışlardır. Veri toplama aracı olarak da Aksoy(2005) tarafından geliştirilen “çevre tutum ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada ortaokul düzeyindeki öğrencilerin çevre hakkında olumlu tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları “cinsiyet”, “sınıf düzeyi”, “baba eğitim düzeyi”, “baba meslek durumu”, “aile gelir düzeyi” değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterirken; “anne eğitim düzeyi” ve “anne meslek durumu” değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bildik, (2011) “İlköğretim 7. Sınıfta Verilen Çevre Konusunun Öğrencilerin Çevresel Tutumu Ve Çevre Bilgisi Üzerine Etkisi” adlı çalışmada Çevresel Tutum ve Çevre Bilgi Ölçeği hazırlanmıştır. Ölçek üç bölümden oluşacak şekilde geliştirilmiştir. Birinci bölümde kişisel bilgiler sorulmuştur. İkinci bölümde öğrencilerin çevresel tutumlarını, üçüncü bölümde ise öğrencilerin çevre bilgilerini ölçmek amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, Fen ve Teknoloji dersi çevre konusunun öğrencilerin bilgi düzeylerini olumlu yönde geliştirdiği ancak tutuma herhangi bir etkide bulunmadığı gözlenmiştir.

Dindar, (2014) hazırladığı tezde çevre kimliği yüksek ve düşük olan iki farklı Fen Bilimleri öğretmeni grubunun çevre eğitimi ile ilgili inançlarını kıyaslamaktır. Bu genel amaç kapsamında “Fen Bilimleri öğretmenlerinin çevre kimliği ile çevre eğitimi inançları arasında nasıl bir ilişki vardır”? genel sorusu ekstrem gruplar (çevre kimliği düşük ve yüksek) oluşturularak cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada ekstrem gruplarla görüşmelerin yapıldığı bir durum çalışması yapılmıştır (Çepni, 2009). Veri toplama aracı olarak Clayton (2003) tarafından geliştirilmiş olan “Çevre Kimliği Ölçeği” ile “Çevre Eğitimi ile ilgili inançlar” adlı görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada çevre kimliği yüksek ve düşük olmak üzere grupların belirlenmesi amacıyla öncelikle Ankara ilinde görev yapan ve uygunluk örnekleme ile seçilen 154 kişilik Fen Bilimleri öğretmenine Çevre Kimliği ölçeği uygulanmıştır. Bu ölçek uygulaması sonucunda çevre kimliği yüksek ve düşük olmak üzere seçilen beşer kişilik iki ekstrem gruba Çevre Eğitimi ile ilgili

inançlar konusunda yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre çevre kimliği yüksek Fen Bilimleri öğretmenlerinin çevre ile ilgili derin inançları ile bilgi ve pedagoji ile ilgili derin inançları arasında belirli bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Çevre hassasiyeti ve duyarlılığı kuvvetli bireylerin duygu ve motivasyon içeren çerçevede aslında daha sorgulayıcı ve yapılandırmacı bir eğitime eğilimli olduklarını da göstermektedir. Yapılan çalışmanın çevre eğitimi konusunda etkili Fen Bilimleri öğretmenlerine ulaşmada çevre kimliğinin geliştirilmesinin gerekli olduğu gözlenmiştir.

Genç, (2013) “Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi” adlı çalışmada öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. “Öğretmen adayları çevreye yönelik ne düzeyde bir tutum göstermektedir”? sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Araştırmada tarama modeli uygulanmıştır. Veri toplama amacıyla “ çevre tutum ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Sınıf Öğretmenliği ikinci sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının; cinsiyete, anne ve babanın eğitim düzeyine, ailenin ekonomik durumuna, yaşanan yerleşim birimine ve sigara içme durumuna göre anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak eğitimleri sırasında ailesi ile kalan öğrencilerin yurtda kalan öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha düşük çevresel tutum puanına sahip olduğu belirlenmiştir.

Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden (2007) hazırladıkları çalışmada İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen “İlköğretim Öğrencileri Çevre Tutum Ölçeği (İÇTÖ)” ile toplanmış ve verilerin çözümlenmesinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırmada öğrencilerin tutumları, “cinsiyet”, “akademik başarı düzeyi”, “baba ve annenin eğitim düzeyi” ve “ailenin gelir düzeyi” gibi bağımsız değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet ve akademik başarı düzeyine göre farklılaştığı görülürken, baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Karakuş, Palaz, Çepni ve Kılcan, (2012) yaptıkları “Sosyal Bilgiler Müfredatında Yer Alan "Çevre Sorunları" Konularının Öğretiminde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi” adlı çalışmada ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan “ ülkeler arası köprüler” ünitesindeki çevre sorunları konularının öğretiminde karikatürlerin kullanımının öğrencilerin başarılarına etkisi olup olmadığı

ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunu; Ankara ili Mamak ilçesinde bulunan Mehmetçik İlköğretim Okulunda 7. sınıfa devam eden deney grubunda yer alan 13 öğrenci ve kontrol grubunda yer alan 19 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak çoktan seçmeli 20 soruluk çevre sorunlarına yönelik başarı testi kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 17 paket programıyla analiz edilmiştir. Bulgulardan hareketle sosyal bilgiler dersinde çevre sorunlarının öğretiminde karikatür tekniğinin başarıya olumlu yönde katkı sağladığı görülmüştür.

Karatekin, (2011), hazırlamış olduğu doktora tezinde “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini belirlemek ve çevre okuryazarlığını oluşturan bileşenler (bilgi-duyuş-davranış-bilişsel beceri) üzerinde çeşitli değişkenlerin etkisi”ni ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre bilgileri ve çevre davranışları orta düzeyde; duyuşsal eğilimleri yüksek düzeyde, bilişsel becerileri ise düşük düzeyde bulunmuştur. Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığını oluşturan bu dört ayrı bileşenden aldıkları toplam puanların ortalamasına bakıldığında ise çevre okuryazarlık düzeylerinin orta seviyede olduğu görülmüştür. Çevre okuryazarlığını oluşturan bileşenler arasındaki ilişkiye bakıldığında bilgi ile duyuşsal eğilim arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı; bilgi ile davranış arasında negatif yönde, düşük düzeyde anlamlı; bilgi ile beceri arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı; duyuş ile davranış arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı; davranış ile beceri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duyuş ile beceri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Kayhaoğlu, Daban ve Yangın, (2008) “İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları” adlı çalışmada öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarını incelemeye çalışmışlardır. Araştırma 2004-2005 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi’nde bulunan İlköğretim Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği programlarındaki öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının bulundukları program, sınıf düzeyi bakımından çevre yönelik farklı bakış açılarına sahip oldukları bulunmuştur.

Sadık, (2013) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının çevresel tutum ve bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelemek istemiştir. Araştırmaya 171 kadın ve 152 erkek olmak üzere toplam 323 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Uzun ve Sağlam (2006) tarafından geliştirilen Çevresel Tutum Ölçeği ve Çevre Bilgisi

Testi kullanılmış, veriler 2012-2013 öğretim yılında elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çevresel düşünce açısından çok olumlu, çevre bilgisi açısından orta, çevreye yönelik davranışlar açısından olumsuz yakın bir düzeyde oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının çevresel bilgi ve düşünce puanları arasında orta düzeyde, pozitif anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Anne- babanın mesleği, ailedeki kişi sayısı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, ortaöğretimde çevre dersi alma ve çevreci bir kuruluşa üyelik durumuna göre öğretmen adaylarının çevresel düşünce, davranış ve çevre bilgisi puanlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Seçgin, Yalvaç ve Çetin, (2010) “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları” adlı çalışmalarında sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji programları için önemli olan çevre konusunda, ilköğretim öğrencilerinin zihinsel yapılarındaki kavramlar ve çevre sorunlarını algılayış biçimleri karikatürler aracılığıyla belirlenmek istenmiştir. Çalışmada Ankara ve Tokat ilinde 2009-2010 eğitim öğretim yılında 8. Sınıfta öğrenim gören toplam 100 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma da veri toplama aracı olarak, küresel ısınma, ozon tabakası, toprak kirliliği, ışık kirliliği, ses kirliliği, su kirliliği, hava kirliliği, orman tahribatı ve nesli tükenen hayvanlar gibi çevre sorunlarına ait resim öğretmeni tarafından çizilmiş. 9 adet karikatürün yer aldığı form kullanılmıştır. Öğrencilerden, bu formda yer alan karikatürleri inceleyip, altlarında yer alan boşluklara karikatürlerle ilgili yorumlarını yazmaları istenmiştir. Bu süreçte öğrencilerin karikatürlerde yer alan çevre sorunlarını zihinlerinde hangi kavramlarla ilişkilendirdiklerini ortaya çıkartmak ve bu sayede çevre ile ilgili kavram yanlışlarını ya da eksik öğrenme nedenlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Yapılan içerik analizine göre öğrencilerin çevre sorunlarına ilişkin karikatür yorumlarında yer alan kavramların kullanılma sıklığı incelenmiş; bu karikatürlerde en çok küresel ısınma, kirlilik, kuraklık, doğal denge, duyarsızlık, bilinçsizlik, insan gibi kavramların tekrarlandığı gözlenmiştir. Her karikatürün ilişkilendirildiği kavramlar ve tekrarlanma sıklıkları incelenerek öğrencilerin çevre ile ilgili kavram yanlışları ya da eksik öğrenmeleri ortaya konulmuştur.

Timur, Yılmaz ve Timur, (2013) hazırladıkları çalışmada, “İlköğretim bölümünün farklı anabilim dallarında öğrenim gören öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları”nı belirlemek ve bazı değişkenlere göre çevreye yönelik tutumlarını karşılaştırılmaktır. Betimsel tarama modeli kullanılan çalışma, Çanakkale On Sekiz Mart ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi ilköğretim bölümlerinde öğrenim gören 542 öğretmen adayı ile

gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre bayan öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre çevreye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çevre ile ilgili haber ve bilgileri merak düzeyi arttıkça çevreye yönelik tutumun olumlu yönde arttığı, boş zamanlarında doğal alanlara çok sık gidenlerin nadir olarak gidenlere göre çevreye yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uzun, (2007) doktora tezinde ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışları üzerine çalışma yapmıştır. Bu çalışmada bazı değişkenlere (cinsiyet, yas, sınıf düzeyi, okul türü, sosyo-ekonomik durum) bağlı olarak öğrencilerin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarını değerlendirmek, “Çevre ve insan” dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının çevreye yönelik bilgi ve tutuma etkisini incelemek ve öğrencilerin çevresel tutum ile çevre bilgisi puanları arasında ilişki olup olmadığını, ilişki var ise yön ve derecesini tespit etmek istemiştir. Sosyo-ekonomik düzeye göre yapılan değerlendirmede, “yüksek” Sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin çevresel düşünce ve çevre bilgisi puanları, “orta” ve “düşük” sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin puanlarına kıyasla yüksek ve anlamlı bulunmuştur. Bunun yanında, “orta” Sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin ortalamaları da “düşük” sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalamalarından yüksek bulunmuştur. Ayrıca, “alt” Sosyo ekonomik düzeydeki öğrencilerin çevresel davranış puanları, “üst” Sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalamalarından anlamlı şekilde yüksektir. Ancak, “orta” ile “alt” Sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalama farkları anlamlı olarak değerlendirilmemiştir. Sınıf düzeylerine göre belirlenen gruplar arasında, çevreye yönelik bilgi, düşünce ve davranış bakımından farklılık tespit edilmiştir. Söz konusu farklar, çevreye yönelik bilgi ve düşünce ortalamaları için, 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bulunurken, çevresel davranış ortalamaları için ise anlamlı bulunmamıştır. Okul türüne göre yapılan değerlendirmede, Anadolu ve süper liselerde öğrenim gören öğrenciler, diğer liselerdeki öğrencilere göre, çevreye yönelik bilgi ve düşünce açısından yüksek ortalama gösterirken, bu öğrencilerin çevresel davranış puanları daha düşük çıkmıştır. Meslek Liselerinde okuyan öğrencilerin ise, çevresel davranış ortalamaları yüksek, çevreye yönelik bilgi ve düşünce ortalamaları düşük bulunmuştur. Genel Liselerin ortalamalarının ise, her üç değişken için de ortalama değerlere yakın olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin “Çevre ve insan” dersini alma durumlarına göre yapılan değerlendirmede, çevreye yönelik bilgi ve davranış ortalama farkları, dersi alan öğrencilerin lehine anlamlı bulunurken, çevresel düşünce puanları açısından ise anlamlı bulunmamıştır. Gönüllü çevre kuruluşlarının çalışmalarına katılma

durumuna göre yapılan değerlendirmede, öğrencilerin çevreye yönelik bilgi, düşünce ve davranış ortalamaları arasında, çalışmalara katılanların lehine, ortalama farkları olmasına rağmen, farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Zengin ve Kunt, (2013) “Ortaokul Öğrencilerinin Ağaç ve Çevreye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışmada ortaokul öğrencilerinin ağaç ve çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Analizler sonucunda, öğrencilerin ağaç ve çevreye yönelik tutumları; cinsiyet ve yaşadıkları yer bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterirken öğrenim gördükleri sınıfa göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Öğrencilerin, ormanların yararını çoğunlukla insan yaşamı üzerine gördükleri bulunmuştur.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çevre kavramı, çevre eğitimi, Türkiye’deki çevre eğitimi, sosyal bilgiler-çevre eğitimi ilişkisi ve ilköğretim düzeyinde verilen çevre eğitimine değinilmiştir.

Çevre Kavramı

Çevre kavramı özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinde, çevrenin insan hayatını daha fazla etkilemeye başlamasıyla gündeme gelmeye başlamıştır. Ne zamanki insanlar çevreye vermiş oldukları zararın dönütünü almaya başladıklarında çevre insanlar için daha fazla önem verilen bir durum haline gelmiştir.

Çevreyi, insan etkisinden uzak, bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Çünkü çevre, yalnızca derimizin dışındaki dünya değil, etkilediğimiz, etkilendiğimiz, biçimlediğimiz, iç dünyamız ile yoğurduğumuz ve aynı zamanda kendimizi gerçekleştirdiğimiz, yani biz olduğumuz yerdir (Uşak, 2009).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, bir canlının çevresi; onun her türlü biyolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklerini sürdürdüğü yaşamın temel koşulu olan beslenme, üreme ve barınma ihtiyacını karşıladığı yerdir (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2008).

Çevre birbirinin ayrılmaz iki parçası olan unsurların toplamıdır. Bu unsurların tam orta yerindedir; İnsan ve doğa. Birinin diğerine mutlak muhtaç olduğu ancak diğerin tümüyle onsuz yapabildiği ve aslında onsuz da var olduğu iki ana unsurdur. Bu unsurlar iç içedir. Bir yönüyle bu iki unsurun her biri diğerine karşı hem etken hem de edilgen konumlara sahiptir. İşte çevre kozmik evrenin yerküre sahnesinde sergilediği ve sözü edilen iki

aktörün başrolünü oynadığı, süreklilik arz eden dramatik etkileşimlerin anlatımıdır (Parlak, 2004).

Çevre Eğitimi

İnsan günümüzden varoluşuna kadar doğa ile ilişkili ve iç içe bir hayat yaşamıştır. Bu yaşam süresince sürekli ondan faydalanmış, doğaya çevreye karşı mücadele etmiş onu kontrol altına almayı ve doğaya karşı hâkimiyet kurma çabası içinde olmuştur. Ne yazık ki insanoğlu bu mücadelesinde kendisine cömert davranan doğaya çok acımasız davranmıştır. Çevre üzerinde kendisine de zarar verecek büyük tahribatlar bırakmıştır (Ergün, 2009: 57). İnsanı etkileyen ve ondan etkilenen dış şartların bütünü olarak ele alabileceğimiz çevrenin bir sorun olarak ortaya çıkışı, çevre-insan ilişkilerinin bozulması ve insanın hâkimiyet kurma çabaları ile yakından ilgilidir (Öktem, 2003, 131).

İnsanın ve tüm canlıların içinde yaşadıkları çevreyi daha iyi tanımaları, korumaları ve daha sağlıklı yaşayabilmeleri için gösterdiği gayret ve etkinliklerin tümüne çevre eğitimi denir (Türkiye Çevre Vakfı, 1993). Çevre eğitimi, toplumun tüm kesimlerini çevre konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve kalıcı davranış değişikliği kazandırmak olarak tanımlanmaktadır (DPT, 1994).

Dünya geneline baktığımızda çevre ile ilgili durumlarda daha hassas olunduğu, insanların bu konuda gereken eğitime önem verdikleri göze çarpmaktadır. Ülkemizde çevre ile ilgili hassasiyet ve duyarlılığa baktığımızda insanların daha sorumsuz, gerekli önemi ve farkındalığı göstermediği görünmektedir. Bu sorunun temelinde insanların çevreye yönelik hareketlerinin sadece bilgiye yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Bilginin davranışa dönüşmediği ortamda çevreden fayda beklemek yanlış bir davranış olacaktır. İnsanların çevreyi hafife almaları, ayrı bir uzmanlık alanı olduğunu görmemeleri bu sorunların devamını getirecektir (Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli, 2003).

Çevre eğitimi; toplumun her kesimindeki insanların yaşadıkları çevreye sahip çıkmalarını sağlamak, çevre hakkındaki bilinç düzeylerini artırmak ve farkındalık düzeyi yüksek bireylerin yetişmesine olanak sağlamaktır. Bu süreçte bireylerde olumlu ve kalıcı davranışlar oluşturmak esastır. Böylelikle çevrenin korunması, problem çözmede aktif rol alan bireylerin yetişmesi ve çevresel değerlerin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılması sağlanacaktır (Çevre Bakanlığı Türkiye Çevre Atlası, 2004).

İnsanoğlunun çevreye karşı bu tutumlar içinde bulunması çevrenin günden güne kendini kaybetmesine, kendini yenileme imkânının azalmasına sebep olmuştur. Ne zamanki

insanların çevreye verdikleri zararın sonucu olarak kendilerinin de zarar görmeye başlamasıyla insanoğlu çevre konusunda adımlar atma ihtiyacı hissetmiştir.

İnsanoğlunu diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği sahip oldukları akıllarıdır. Akli sayesinde insanlar, meraklarını giderme, yeni bilgilere ulaşma ve kendilerini yeni şeyler öğrenme ihtiyacı içinde hissederler. Bazı temel ihtiyaçlarını karşılamak için başlayan bu bilgi edinme süreci, insanın kendisini toplumda sosyal bir varlık olarak kabul ettirerek belli bir yer edinmesinde katkıda bulunur. Bu sebeple insanlar, her türlü bilgiyi edinebilmek için, zekâlarını kullanıp yeteneklerini geliştirerek yaşadıkları çevrede olup bitenleri gözlemleyerek, olayların nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışırlar. Böylece öğrenilenlerin bilimsel çalışmalara katkı sağlayacak oranda, bilgi birikimi şeklinde gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir ve yüzyıllardır süregelen bu gelenek sayesinde pek çok araştırmaya ışık tutulmuş, insan-doğa ilişkisinin geçmişten günümüze geçirdiği süreçler göz önüne serilmiştir (Bozkurt, 2009).

Çevre eğitiminin amacı, insanların ekolojik çevrelerini ve bu çevre içindeki yerlerini kavramalarına, aynı zamanda bireylerin, insan toplumlarının, gezegenle nasıl uyum içinde yaşayabileceklerine ilişkin görüş geliştirmelerine, etkin ve sorumlu bir katılım için gerekli becerileri kazanmalarına yardım etmektir. Çevre eğitiminin kökleri doğayı ve doğal kaynakları koruma eğitime dayanmaktadır. Ancak çevre hareketi doğayı koruma etkinliklerinden farklı olduğu gibi çevre eğitimi de, doğayı ve doğal kaynakları koruma eğitiminden farklıdır. Çevre eğitimi toprak, su, orman gibi doğal kaynakları geliştirme ve korumaya ilave olarak biyosfer, bomlar ve ekosistemleri içine alacak şekilde tüm çevreyi korumak ve iyileştirmek üzerine odaklanmıştır. Zamanla çevre eğitimi, dünya vatandaşlarını çevre eğitimi hakkında bilgilendirmekten öteye gidip, onları çevre yönetiminde istekli ve becerili katılımcılar haline getirmeyi hedefleri arasına almıştır. Eğer doğal çevrenin insanlık için önemi gerçekten anlatılabilirse ve onların aktif olarak harekete geçmeleri sağlanabilirse, birçok boyutu bulunan çevre sorunlarının azalması yolunda çok önemli bir adım atılmış olacak ve yetişmekte olan neslin yaşanabilir, dengeli ve sağlıklı bir çevre konusunda daha duyarlı ve sorumlu davranmaları sağlanmış olacaktır. Çevreyi tehdit eden unsurların ne kadar erken farkına varılırsa ve çözüme ulaşırsa, gelecekteki toplumsal yaşantının o oranda güvenli ve sağlıklı olacağı unutulmamalıdır (Bozkurt, 2009).

Çevre eğitimi sadece bir konu değildir, müfredatın tamamıyla bağlantılı olan bir olgudur. Çevre eğitimi sadece bilgi düzeyinde kalmamalıdır. Çevre bilinci, bilgi, değerler,

sorumluluk ve eylem gibi tüm gelişimleri içermesi gerekmektedir. Toplumsal eleştirel düşünme becerileri de öğrencilere katkı sunmalıdır (Ökesli, 2008).

Çevre eğitimi, dünyada var olan sorunların farkında olan, bu sorunların aşılmasında sorumluluk sahibi olduğunu bilen bireylerin yetiştirilmesini sağlamalıdır. Çevre eğitiminin temellerini bilgilendirme, haberdar olma ve ilgilenme oluşturmaktadır. Çevre eğitiminde yalnızca bilgi ve sorumluluk vermek yeterli olmamalı aynı zamanda davranışa dönüştürülmelidir. Bu nedenle mutlaka eğitim çalışmalarında görsel materyaller ve işitsel uygulamalara ağırlık verilmeli ve bu doğrultuda da derinlik kazandırılmalıdır (Durmuş, 2009).

Doğal çevrenin insanlık için önemi üzerinde durulursa ve insanların çevre bilincini aktif olarak uyguladığını görecektir. Çünkü eğitimin amacı insanı işlemektir ve yaşayacağı çevreyi koruyacak olan da insandır. Çevre için eğitim, insanların bağımsızca düşünüp çevrenin geleceği ve insanoğlunun çevreye karşı olan davranışlarını tartışma yeteneği kazandırabilmektir.

Çevre eğitiminin hem bilişsel hem de duyuşsal alanda amaçları vardır. Bilişsel alandaki amaçları kişileri çevre okur-yazarı yapmaya yöneltirken, duyuşsal alandaki amaçları kişileri çevreye ve çevre sorunlarına karşı değer ve tutum oluşturmaya yöneltir. Çevre eğitiminin hedefi yalnızca bilgi vermek olmamalıdır. Çevrenin korunup geliştirilip yaşatılmasını sağlayacak davranışların geliştirilmesidir (Mert, 2006).

Çevre eğitimi okul öncesi eğitimle başlayıp üniversiteye kadar uzanan örgün eğitim sisteminin tüm basamaklarında inter-disipliner bir yaklaşımla hazırlanarak eğitim programları içerisinde yer almalıdır. Ayrıca bu konu ile ilgili olarak örgün eğitim faaliyetlerinin de aynı amaca dönük olacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Bu açıdan ele alırsa çevre eğitimi, tüm yaşamı kapsayan çevrenin tanınması, korunması, geliştirilmesinin yanında sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere aktarılırken, aynı zamanda da refahın artırılması gerektiği görüşünde olan bireyler yetiştirmeye yönelik olmalıdır (Doğan, 2007).

Çevre eğitiminin temeli doğayı ve doğal kaynakları korumaya yönelik olmalıdır. Çevre eğitimi bireylere bilgi kazandırmanın yanında, insanlar üzerinde gözlenebilen olumlu davranışların da hayata geçirilmesini ister (Şimşekli, 2005).

Çevre eğitimi hareketliliğinin ilk başladığı yıllar 1970’li yıllara rastlamaktadır. Bu yıllarda dünyanın siyaset, eğitim ve bilim alanında önde gelen liderleri, giderek artan çevre sorunlarını ve doğurduğu sonuçları tanımaya başlamışlardır. Birkaç ülkede ‘çevre eğitimi’ olgusu kabul edilmiş ve çevre eğitimi programları geliştirilmeye başlanmıştır. Bu hareketliliğin ulusal, yerel boyutta başlaması sorunun çözümü için yeterli değildir. 1972’de Stockholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı ile çevre eğitimi konusu ulusallıktan sıyrılarak evrensel bir boyut halini almıştır. Konferans bildirgesindeki “insanlık, şimdiki ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve iyileştirmek mecburiyetindedir” ifadesiyle dikkatler, insanların çevrelerine dönük tutum ve davranışlarına çekilmiştir (Bozkurt, 2009).

Bunun yanı sıra; 1975 yılında, çevre eğitimi alanında belirginleşen zafiyeti gidermek amacıyla; UNESCO ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)’nin işbirliğiyle Uluslararası Çevre Eğitim Programı hazırlanmıştır. Bu programın düzenlendiği bölgesel konferans ve seminerlerin ardından UNESCO-UNEP işbirliği ile dünyada ilki olmak üzere 1977 yılında bakanlar seviyesinde Hükümetler arası Çevre Eğitim Konferansı Tiflis’te toplanmıştır. Böylece küresel düzeyde çevre eğitimi, Tiflis Konferansı ile Uluslararası Çevre Eğitim Programı’nın himayesinde yapısal ve hedefsel niteliğini kazanmıştır. Tiflis Konferansının bildirgesi ve önerileri, çevre eğitiminin insan eğitiminde yerini alması için bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu belgelerde ulusal ve uluslararası düzeyde çevre eğitiminin geniş çerçevesiyle birlikte niteliği, amaçları ve pedagojik esasları belirtilmektedir (Bozkurt, 2009).

Çevre eğitiminin amacı ve hedefleri ile ilgili dünya üzerinde birçok tanım yapılmaktadır. Her ülke kendine göre bir hedef, amaç belirlemiş olup bu programlar doğrultusunda eğitimlerine devam etmektedir. Bu programlar içerisinden bir seçim yapıp genel bir hedef, amaç ve esaslar belirlenecek olduğu zaman bu beklentileri en iyi şekilde karşılayan “Tiflis bildirgesi” karşımıza çıkmaktadır. “Tiflis Bildirgesine göre;

Çevre Eğitiminin Hedefleri

- 1- “Kentsel ve kırsal kesimdeki ekonomik, sosyal, politik ve ekolojik olaylar arasındaki bağlaşımanın bilincini ve duyarlılığını geliştirmek”

- 2- “Çevreyi korumak ve iyileştirmek için bireylerin gerekli bilgiyi, değer yargılarını, tutum, sorumluluk ve becerileri kazanmaları yolunda imkân sağlamak”
- 3- “Bireylerde ve bütün olarak toplumda, çevreye dönük yeni davranış biçimi yaratmak”.

Çevre Eğitiminin Amaçları

Bilinç: “Bireylerin ve toplumların, tüm çevre ve sorunları hakkında bilinç ve duyarlılık kazanmasını sağlamak”

Bilgi: “Bireylerin ve toplumların çevre ve sorunları hakkında temel bilgi ve deneyim sahibi olmalarını sağlamak”

Tutum: “Bireylerin ve toplumların çevre için belli değer yargılarını ve duyarlılığını, çevreyi koruma ve iyileştirme yönünde etkin katılım isteğini kazanmalarını sağlamak”

Beceri: “Bireylerin ve toplumların çevresel sorunları tanımlamaları ve çözümlemeleri için beceri kazanmalarını sağlamak”

Katılım: “Bireylere ve toplumlara, çevre sorunlarına çözüm getirme çalışmalarına her seviyeden aktif olarak katılma imkânı sağlamak” (Ünal ve Dımışk, 1999, s. 144).

Unesco Belgrad bildirgesinde, çevre eğitiminin amacı, tüm dünyadaki insanların çevre ve çevre sorunlarıyla ilgili olarak farkındalık seviyelerini artırmak olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda kolektif bir çalışmayla beraber var olan çevre sorunlarına ilişkin çözümler ortaya sunularak ortaya çıkabilecek çevre sorunlarını önlenmesi hedef alınmaktadır. Unesco tarafından çevre eğitimi açısından 3 temel hedef ortaya konmuştur.

Bireylerin çevresel farkındalıklarını artırıp, kentsel ve kırsal alanlardaki ekolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki ilgiyi artırmak.

Çevreyi koruma noktasında bilgi, değer, tutum açısından her bir bireyin bu kazanımları içselleştirmesini sağlamak.

Çevre bütünlüğü içinde çevre bilincini artırıcı yönde kolektif çalışmalar yapabilecek yeni bireysel çiftler, gruplar ve sosyal topluluklar oluşturmaktır (Bozkurt, 2009).

Türkiye’de Çevre Eğitimi

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, Türkiye dünya ülkelerine göre daha geride olan bir tarım ülkesi konumunda idi, sanayi kuruluşları yok denecek kadar azdı. Savaş düzeninin neden olduğu sağlık ve imar sorunları, 1924’te Köy Kanunu, 1930’da Belediye Kanun’u ve Umumi Hıfzısıhha Kanunu’nun çıkmasına neden olmuştur. Köy Kanunu’nda çevre ve çevre sağlığı hakkında bazı görevler yüklenmiştir. Çevrenin korunması, bazı düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Bu faaliyetler yürütürken kontrol ve denetimler yasal yollar kanalıyla belediyelere verilmiştir.

Türkiye’de planlı kalkınma dönemine geçtikten sonra hazırlanan kalkınma planlarına bakacak olursak;

Beş yıllık kalkınma planı (1963-1967)’nda çevre için özel bir bölüm ayrılmamıştır. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) ‘nda yine çevre konusuna değinilmemiştir. III Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)’nda çevre sorunları, ilk defa ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır. Kalkınmaya ayrılmış kaynakları olumsuz yönde etkilemeden, çevre sorunlarının çözüm yoluna kavuşturulması için, ulusal kuruluşlarla işbirliği sağlanması, sanayi tesislerinin yerlerinin planlanarak seçilmesi, şehirselleşim yerlerinin gözetilmesi ve korunması esas alınmıştır. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)’nda su, deniz, hava, toprak kirlenmesi ve erozyonu, gürültü ve dinlenme yerleri konularına yer verildiği görülmektedir. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)’nda, “çevre sorunları” başlığı altında çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalındığı dile getirilmiştir. Doğal kaynaklardan gelecek nesillerin de faydalanmasına olanak sağlanması; su kaynaklarının kullanılmasına rasyonel düzenlemeler getirilmesi; su kirlenmesinde gerekli tedbirlerin alınması; sanayi atıklarının değerlendirilmesi, hava kirliliğine engel olmak için yeterli kalitede yakıtın tein edilmesi; çevre alanında araştırma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik tanınarak üniversite ve diğer kuruluşların desteklenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)’nda, sağlıklı bir yaşam sağlanması; insan sağlığını ve doğal dengeyi sağlayarak, sürekli bir ekonomik kalkınmaya olanak sağlayacak şekilde doğal kaynakların yönetiminin sağlanması ve gelecek nesillere, insana yakışır bir doğa, fiziki ve sosyal bir çevre bırakılması temel ilke olarak ele alınmıştır.

Doksanlı yılların en önemli gelişmesi, 9.8.1991 tarihinde 443 sayılı Çevre Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname ile Çevre Bakanlığı’nın kurulmasıdır. Bir diğer önemli gelişme ise çevre, sağlık, trafik, okuma dersi programının

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 7.9.1992 tarih ve 274 sayılı kararı ile kabul edilmesi ve bu dersin 1992-1993 öğretim yılında uygulamaya konulmasıdır.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-2000)'nda çevre yönetimine ve karar alma süreçlerine halkın katılımının sağlanması ve toplumun her kesiminin çevre eğitimi konusunda eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Açıklanan Beş Yıllık Kalkınma Planları ve yapılan çalışmalara bakıldığında; Türkiye'de çevreye yönelik eğitim verilmesi anlayışının oldukça yeni olduğu göze çarpmaktadır.

Çevre konuları içinde çevre eğitimi ayrı bir yer tutmasına rağmen bu konu Türkiye'de ancak son yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. Çok daha önceleri değinilmesi halkın, insanların bilinçlendirilmesi gereken bir konu olan çevre, insanların zarar görmeye başlamasıyla hak ettiği değeri görmeye başlamıştır diyebiliriz. İlk olarak Türkiye Çevre Vakfı, gerek Çevre Bakanlığı'nda gerekse diğer kuruluşlarda gerçekleştirilen çalışmalara ışık tutucu ve konuyla ilgili olarak uygulamada karşılaşılan aksaklık ve dar boğazları ortaya koyucu bir proje gerçekleştirmeyi uygun bulmuştur (Bozkurt, 2009).

Proje çerçevesinde, çevre eğitimi şu beş bölümde ele alınmaktadır:

Örgün Eğitimde Çevre Eğitimi

- a- Okul öncesi çevre eğitimi
- b- İlköğretimde çevre eğitimi
- c- Ortaöğretim programında çevre eğitimi
- d- Yükseköğretimde çevre eğitimi

Yaygın Eğitimde Çevre Eğitimi

İlköğretimde Çevre Eğitimi

Diğer örgün eğitim basamaklarına baktığımızda çevre eğitiminin, ilköğretim kademesinde daha fazla öneme sahip olduğu gözlenmektedir. Bu önemin ilköğretim kademesinin kesintisiz sekiz yıl olmasından oluştuğu bir gerçektir. Bu sayede bu kademedeki çocuğa istenilen çevre eğitimi, çevre bilinci, çevre duyarlılığı ve çevre bilgisinin verilmesi için imkân doğmaktadır. Bu imkân değerlendirildiği takdirde bir öneme sahip olacaktır. Doğal kaynakların bilinçli kullanılması, bilinçli bir tüketici haline gelmesi, bunlar

gerçekleştirildiği takdirde elde olan avantajlar fayda sağlayacaktır. Nüfusun büyük bir kısmının ilköğrenim kademesinden geçtiğini düşünürsek ülkemiz geleceği açısından verilen çevre eğitiminin ne kadar önemli olduğu gözlenecektir. Ancak bu kadar insanın bu eğitimden geçmesine rağmen istenilen çevre bilinci ve duyarlılığı gözlenememektedir. Mevcut olan çevre problemleri her geçen gün artarak devam etmektedir. Bunun önemli bir sebebi de insanların aldıkları eğitimin karşılığı olan davranışları uygulamamasıdır. Hangi eğitimi ne düzeyde verirseniz verin davranışa dönüşmediği sürece fayda sağlamayacaktır. Yetişen nesil büyüklerinden beklenen davranışı görmedikçe aldıkları eğitim sadece akıllarını dolduracaktır. Eğitim programlarının da davranışa itici nitelikte olması gerekmektedir. İlk etapta yapılacak olan eğitim programlarının gözden geçirilmesidir.

İlköğretimde çevre eğitimi ağırlıklı olarak Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma Dersi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi içinde verilmekteydi. Yapılan program değişiklikleriyle birlikte günümüzde çevre eğitimi ağırlıklı olarak Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersi içinde verilmektedir (Karatekin, 2011b, s. 36).

Genellikle çevre eğitimi ilköğretimde fen bilgisi, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, ortaöğretimde ise kimya, biyoloji ve coğrafya gibi derslerde verilmektedir. Ancak, çevre eğitiminin disiplinler arası bir öğrenme yaklaşımı olduğu gerçeğinden yola çıkılarak, öğrencilere çok yönlü bilgi birikimi kazandırmak için sadece belli derslerde değil, dersin amacına uyularak çoğu derste çevre eğitime yönelik çalışmalar yapılabilir. Örneğin, Türkçe derslerinde, içinde çevre sorunlarının ele alındığı yazınsal metinlerden yararlanılabilir. Kompozisyon yazmada bu metinler yardımcı olabilir. Okuma anlama-anlatma-yorumlama-çözüm sunma etkinliklerinde yine yazınsal metinlerden yararlanılabilir. Örneğin, herkesin çocukluğundan başlayarak severek okuduğu masallar, bu konuda oldukça yarar sağlayabilir (Kuzu, 2008, s. 331).

Çevreyi korumanın ve sorunların giderilmesinin başında sağlıklı bir çevre eğitimi yatmaktadır. Sağlıklı bir çevre eğitiminin de değer eğitimi ile mümkün olacağı düşünülmektedir. Değer eğitimi öğrencilerde istendik davranışları artırmak ve kalıcı hale getirmek için bilgi, beceri, tutum kazandırmada kullanılabilir (Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010, s. 233).

İlköğretim, bireye okuryazarlık, problem çözme gibi birçok bilişsel beceri kazandırarak yaşamda başarılı olmaya temel oluşturur. Bunlar, çevre ile bireyin ilişkilerinde son derece önemli becerilerdir. İlköğretimde kazanılacak bilgi, beceri ve değerler, üst öğretim basamakları için bir temel oluşturmaktadır. İlköğretimin amaçları; kişisel bakımından, insanlık ilişkileri bakımından, ekonomik hayat bakımından ve toplum hayatı bakımından olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır. Bu dört ana başlık altındaki alt amaçlar incelendiğinde ekolojik kültür, çevre bilinci, çevresel tutum ve davranışlara, temizlik, tutumluluk gibi konulara yönelik bazı amaçların da yer aldığı görülür. İlköğretimde uygulanan eğitim-öğretim ile doğaya sevgi ve saygıyla yaklaşan, çevresindeki canlı ve cansız varlıklara değer veren, bitki ve hayvanları koruyan, çevre sorunlarına duyarlılık gösteren, çevresindeki doğal güzelliklerin farkında olup çevresini iyileştirmeye çaba gösteren, doğal kaynakları tutumlu kullanan, tarihsel-kültürel mirasa sahip çıkan, çevre duyarlılığı ve çevre bilinci yüksek bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Vural, 2003, s. 8-10).

MEB (1997: 869) Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma Dersi Programı T.T.K.B.'nın 7.9.1992 Tarih ve 274 Sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 28.09.1992 Tarih ve 2367 Sayılı Tebliğler

Dergisinde yayımlanmıştır. “Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma” dersi için ayrılan bir saatlik süre; 1. hafta çevre, 2. hafta sağlık, 3. hafta trafik, 4. hafta okuma ve 5. hafta tekrar çevre’den başlamak üzere 1. sınıftan 5. sınıfa kadar okutulması kararlaştırılmıştır (MEB, 1997 s.905). Bu dersin sadece çevre ile ilgili amaçları şunlardır (MEB, 1997, s. 869);

1. “Çevreyi, sosyal, fiziksel ve biyolojik çevre öğeleriyle bir bütün olarak vermek”,
2. “Çevre ve sağlık ilişkisini kavratmak”,
3. “Kişinin sağlıklı bir çevrede yaşamasının bir hak olduğu kadar, böyle bir çevrenin oluşturulması ve sürdürülmesinin aynı zamanda bir görev olduğunu kavratmak”,
4. “Görsel olarak doğal hayatı tanıtmak”,
5. “Çevredeki doğal varlıklarla kaynaştırmak”,
6. “Doğa ve insan sevgisini aşılama”,
7. “Çevre değerlerinin önemini kavratmak”,
8. “Yakın çevreyi tanıtmak”,
9. “Sağlıklı çevrenin insan sağlığı ve geleceği için gerekli olduğu konusunda bilinçlendirmek”,
10. “Bozulan çevrenin insan ve toplum için doğuracağı olumsuz sonuçlara dikkati çekmek”,
11. “Çevrenin özenle korunması gereğine inandırmak”,
12. “Çevreyi olumsuz etkileyen faktörler konusunda bilinçlendirmek”,
13. “İnsanların günlük davranışlarından doğan çevre kirliliğinin ne olduğunu kavratmak”,
14. “Doğal kaynakların savurganlığının olumsuz sonuçlarını kavratmak ve savurganlığı önleyici davranışlar kazandırmak. Özellikle su, enerji ve kağıt savurganlığını ve olumsuz sonuçlarını ayrıntılı olarak işlemek”,
15. “Kâğıt savurganlığının ağaç kaynakları ve ormanların tüketimi ile ilgili bağlantısını kavratmak”,
16. “Ağaç dikme alışkanlığı kazandırmak”,
17. “Çevre sorunlarının insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini kavratmak”,
18. “Sağlıklı bir çevrenin oluşturulması ve korunmasının kişilerin temel görevleri arasında yer aldığı bilincini vermek”,
19. “Çevre korunmasında kişilere düşen görevleri açıklamak”.

Böyle çevre ile ilgili geniş kapsamlı amaçları olan bir ders oluşturulmuş, bu program amaçlarına ulaşamamış ve 1997 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Programın amaçlarına

ulaşmamasında, bu dersin dönüşümlü bir şekilde verilmesi etkili olmuştur. Çağlar (1995, s.129), herhangi bir öğretim aşamasında öğretim programına özel olarak “çevre” derslerinin konulması ve sınırlı çevre dersi saatlerinde sorunların boyutlarını sergilemenin ve alınacak önlemlerin nafile bir çaba olduğunu ifade etmektedir.

DPT Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1996-2000) çevrenin korunması ve geliştirilmesi başlığı altında çevre eğitiminin yetersizliği şu şekilde vurgulanmıştır; “Demokratikleşme sürecinin en belirgin uygulama alanı çevre konularına gösterilen ilgi ve katkıdır. Dolayısıyla çevre yönetimine ve karar alma süreçlerine halkın katılımının sağlanması gerekmektedir. Ancak bu katılımın her düzeyde etkili olabilmesi için örgün eğitim sistemi içine çevre dersleri konulmuş olmakla birlikte bu yeterli olmamaktadır. Toplumda her kesimin bu konuda eğitilmesi gerekmektedir. Çevre alanında profesyonel eğitimin önemi dikkate alınarak bu konuda eğitim programlarının geliştirilmesi, özellikle uluslararası rekabetin önemli boyutlara ulaştığı teknoloji geliştirme ve transferi konuları ile mevcut teknolojinin yenilenmesinde çevreye duyarlılık kriterini dikkate alacak sistemlere gidilmesi zorunlu olmaktadır. (DPT, 1996, s. 191).

Türk millî eğitiminin amaç ve ilkeleri doğrultusunda hazırlanan “İlköğretim Kurumları Yönetmeliği”nde yer alan çevre içerikli ilköğretimin amacı ise “Doğayı tanıma, sevmeye ve koruma, insanın doğaya etkilerinin neler olabileceğine ve bunların sonuçlarının kendisini de etkileyebileceğine ve bir doğa dostu olarak çevreyi her durumda koruma bilincini kazandırmaktır.” İlköğretim programlarında çevre eğitimi ya da sürdürülebilir çevre eğitimi adı altında seçmeli ya da zorunlu bir ders bulunmamaktadır. Çevre eğitimi, zorunlu üç derste, -hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen ve teknoloji derslerinde- farklı tema/ünitelerde yer alan kazanımlarla iç içe geçmiş ve Türkçe dersinde zorunlu bir tema olarak sunulmaktadır. Bunun yanında hayat bilgisi dersi için “kaynakları etkili kullanma” becerisi, sosyal bilgiler dersi için ise “doğa sevgisi” ve “doğal çevreye duyarlılık” değerleri çevre eğitimi ile ilgilidir (Ünal, 2011, s. 71).

Genel olarak, ülkemizdeki öğretim programlarında “sürdürülebilirlik için çevre eğitimi” konusunda yeterli kazanımın yer almadığı söylenebilir. Bu nedenle, günümüzde var olan ve gelecekte yaygın olan eğilimleri göz önünde bulundurarak geleceğin öğretmenlerinin ve öğrencilerinin bu dönüşümler ışığında bir çevre eğitimi almaları için öğretim programlarını değiştirmek ve/veya düzenlemek gerekmektedir.

Sadece formal ve örgün eğitim kapsamında değil informal ve yaygın eğitim ortamlarında sağlanan etkinliklerle bütüncül bir çevre eğitimi yapılması; okulların çevre eğitimine uygun olarak düzenlenmesi, devlet kurumları, farklı çevre organizasyonları ya da gönüllü kuruluşlarla çevre temelli çalışmaların nitelik ve nicelik yönünden artırılması yoluna gidilmelidir. Avrupa ülkelerinde giderek yaygınlaşan sürdürülebilir çevre uygulamalarına benzer çalışmaların daha etkin ve geniş katılımlı hâle getirilmesi, bu konuda atılacak önemli adımlardan biri olacaktır (Ünal, 2011, s. 73).

Hayat Bilgisi Dersi Programı çevre eğitimi açısından eski programlara göre son derece zengin ve çevre eğitiminin amaçlarını gerçekleştirebilecek bir program olarak

görülmektedir. Eski programda öğrencilere daha çok bilgi kazandırılması ve kazandığı bu bilgiyi ifade etmesi amaçlanmışken yeni program temel çevre bilgisinin yanı sıra, tutum, beceri ve davranış kazandırmayı da amaçlamıştır. Kazanımlar ve bu kazanımların gerçekleşmesini sağlayacak etkinlikler ile öğrenci sadece çevre ile ilgili bilgileri öğrenmekle kalmıyor aynı zamanda yaparak ve yaşayarak, öğrendiklerinin sonuçlarını gözlemlene şansına da sahip oluyor.

Hayat bilgisi dersinin en önemli amaçlarından birisi öğrencileri fen bilgisi ve sosyal bilgiler dersine hazırlamak olmalıdır. Eski programa bakıldığı zaman bundan çok uzak olduğu görülmektedir. Çevre ile ilgili temel bilgilerden ve ekosistemi oluşturan unsurlar ve bunların karşılıklı etkileşimlerinden hiç bahsedilmemiştir. Yeni program bu eksikliği büyük ölçüde gidermiştir. Örneğin 1. Sınıfta “okuldaki kaynakların neden bilinçli tüketilmesinin gerektiğini açıklar”, 2. sınıfta “doğal ve yapay çevre arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade eder”, “canlıların hayatta kalmaları için nelere ihtiyaçları olduğunu araştırır”, 3. sınıfta “canlı ve cansız varlıklar arasındaki karşılıklı ilişkiyi araştırarak karşılıklı etkileşimi kavrar”, “birey toplum ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı kavrar ve bunu gösteren örnekler verir” kazanımları bunlara örnektir.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış olan Hayat Bilgisi programının etkililiği, uygulayıcıların çevre okuryazarlık düzeyine, okul ve çevre imkânlarına ve ailenin de bu eğitimin bir parçası olduğunun bilincinde olmasına bağlıdır. Eski İlköğretim programlarında çevre ile ilgili ünitelerin daha çok Fen Bilgisi programında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, bu konuların daha çok ezberci bir zihniyetle düz anlatım şeklinde ve uygulamaya dönük hiçbir etkinlik yapılmadan verildiği bilinmektedir (Alım, 2006, s.613).

2005-2006 öğretim yılı öncesinde uygulanan Fen Bilgisi dersi programı; Hayat Bilgisi dersi programlarında olduğu gibi sarmal program anlayışından uzak bir yapıda olduğu, yani birbirleri ile ilişkili ünitelerin birbirinden kopuk ve verilen konuların birbirleriyle örtüşmediği görülmektedir (Doğan,1997, s.6).2005 sonrası ilköğretim programlarındaki çevre içerikli konuların ise yeterli olduğu ve özellikle Hayat Bilgisi ile Fen ve Teknoloji derslerinde yoğunlaştığı söylenebilir (Alım,2006, s.613). Özellikle Fen ve Teknoloji dersinde çevre eğitimi ile ilgili kazanımların haricinde, Fen, Teknoloji, Toplum ve Çevre (FTTÇ) başlığı altında genel kazanımlar da mevcuttur.

.

Sosyal Bilgiler 'de Çevre Eğitimi

Sosyal bilgiler dersi çevre açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu önem hem sosyal bilgiler dersinin tanımı ve amaçlarından hem de iyi ve etkin vatandaş yetiştirme amacı olan sosyal bilgiler dersinin varlık sebebinden kaynaklanmaktadır. Bu özelliklere sahip bireyleri yetiştirmede sosyal bilgiler dersi çok ayrı bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçlarının bir kısmı bu özelliklere sahip bireylerin yetiştirilmesini amaçlamaktadır.

Özellikle çevre eğitimi açısından sosyal bilgiler programının; 2, 6, 11, 14 ve 17. genel amaçları; öğrencilerin çevre konusunda sahip oldukları hakları bilmesini ve kullanmasını, içinde yaşadığı çevreyi tanımasını, özelliklerini bilmesini, çevre ile karşılıklı ve sağlıklı bir etkileşim içine girmesini, bilim ve teknolojiyi sürdürülebilir gelişmeye uygun bir şekilde kullanmasını, toplumsal bir varlık olarak kendisini ve çevresini olumsuz etkileyecek olaylara ve sorunlara karşı duyarlı olmasını ve bu dünyanın bir parçası olduğu bilincini vererek bu sorunların çözümü noktasında etkin bir katılım göstermesini hedeflemiştir.

Sosyal bilgiler Programı'nın genel amaçlarında sözü geçen maddeler aşağıda verilmiştir:

2. madde: "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir".

6. madde: "Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar".

11. madde: "Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır".

14. madde: "Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer".

17. madde: "İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir" (MEB, 2005, s. 6).

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005, s. 46).

Bu tanımlarda çevre eğitimi açısından sosyal bilgiler dersinin önemi iki açıdan karşımıza çıkmaktadır. Birincisi sosyal bilgiler dersinin insanın sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelemesidir. Bu etkileşimin tarihi,

siyasi, ekonomik ve kültürel boyutları olduğu gibi çevresel boyutları da vardır. Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde bu boyutların da ele alınması gerekmektedir. İkinci önemi ise sosyal bilgiler dersinin iyi ve sorumlu vatandaşlar yetiştirme amacını taşımasıdır. İyi ve sorumlu vatandaş çevresine ve çevre sorunlarına karşı duyarlı aynı zamanda da bu sorunların çözümünde sorumluluk alan vatandaşdır (Karatekin, 2011, s. 35).

Ne yazık ki Sosyal Bilgiler dersinde, sosyal bilgiler programı'nın genel amaçları ve sosyal bilgiler dersinin tanımı içinde yer alan çevre eğitimi ile ilgili unsurların bilgi, kavram, kazanım değer ve beceri boyutunda yeterince ele alınmadığı görülmektedir.

Budak (2008, s.44), “Çevre Eğitiminin Yeri ve Uygulama Çalışmaları” adlı yüksek lisans tezinde fen ve teknoloji programlarında çevre içerikli konulara sosyal bilgiler dersi programlarından daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bıkmaz ve Akben (2007, s.45-46), “İlköğretimde Çevre Eğitimi” adlı araştırmalarında çevre konularının yoğun olarak Fen ve Teknoloji dersinde öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığını; sosyal bilgiler dersinde çevre ile ilgili kazanım sayısının Fen ve Teknoloji dersine göre çok daha az olduğunu ifade etmişlerdir.

Çevre eğitimi disiplinler arası bir çalışma alanı olarak görüldüğü ve buna göre planlandığı zaman etkili olacaktır. Ekoloji bilgisinin öğretimini sadece fen dersine, bir yerin doğal, beşeri ve ekonomik özelliklerinin öğretimini sadece coğrafya dersine bırakırsak çevre eğitiminden beklenen amaçlar hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. Çevrenin ekonomik, sosyolojik, psikolojik, etik hatta felsefi boyutlarının olduğu unutulmamalıdır (Kocalar, 2012,).

İlköğretim okullarında ders kitaplarında “korkutmak” egemen bir söylem biçimi olmuştur. Doğal çevre öğelerini, kirlenmeleri ve yok edilmeleri durumunda insanların ne türden zarar görebileceğini öne çıkararak önemsetmeye çalışmak o yaş çocukları için etkili bir yöntem olmaktan uzaktır. Yine insanların çevreyi herhangi bir biçimde yararlanmak amacıyla korumaları gerektiğini öne sürmek de yanlış bir yaklaşımdır. Çevrenin öğrencilere tüm öğeleriyle birlikte, dinamik bir bütün olarak kavratılması ve giderek sevdirmesi gerekmektedir. Çünkü o çağdaki öğrenciler daha çok anlamaya, sevmeye ve sevilmeye gereksinim duymaktadır. Anlama ve sevmeye temeline dayandırılmış bilinç ise kalıcıdır (Çağlar, 1995, s. 127-128).

Hayat Bilgisi dersi ve Fen ve Teknoloji dersi programlarıyla karşılaştırıldığında (2005) sosyal bilgiler dersi programının çevre eğitimi açısından son derece yetersiz olduğu

görülmektedir. Bu durum çevre eğitiminin fen ve teknoloji dersinin sorumluluğuna mı bırakıldı? Sorusunu gündeme getirmektedir. Eğer bu sorunun cevabı evet ise çevre eğitiminin ilköğretimdeki en önemli sacayaklarından birisi olan sosyal bilgiler dersinin ihmal edildiği anlamına gelmektedir. Eski programlardaki çevre ile ilgili konuların geçtiği coğrafya konularının ağırlığı güncel programda görülmemektedir. Programın bu coğrafya konularını diğer disiplinler ile bütünleştirerek çağdaş bir çevre eğitimi anlayışı oluşturmaya beklenirken hem bu disiplinlerin bütünleştirilmesi yapılmamış hem de coğrafya konularının büyük bir kısmı programdan çıkartılmıştır (Kocalar, 2012,).

Oysaki Tiflis Bildirgesinde yer alan çevre eğitiminin esaslarından birisi de “Çevre Eğitimi; her disiplinden ilgili kısımları, dengeli ve bütünleştirici bir şekilde bir araya getiren disiplinler arası bir yaklaşımla yürütülmelidir” ifadesidir (Ünal ve Dımışkı, 1999, s. 144). Sosyal bilgiler dersi programında Tiflis Bildirgesindeki bu esasa büyük ölçüde uyulmadığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler ders programını çevre eğitimi açısından inceleyecek olursak;

Tablo 1

İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi

Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	“Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır”.
Kültür ve Miras	“Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır”.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“Çevresinde gördüğü doğal ve beşeri unsurları ayırt eder.” Kazanımı ile insanların doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmiştir. Bu kazanım 3 ders saati ön görülmüştür.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	“Mevcut kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirir.” Kazanımı ile doğal kaynakların sınırsız olmadığı bir örnekle öğrencilere verilmeye çalışılmıştır. Bu kazanım için 2 ders saati öngörülmüştür.
Etkin Vatandaşlık	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Bilim teknoloji ve Toplum	“Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.” Kazanımı ile pillerin ve elektronik atıkların çevreye ve insan yaşamına olan olumsuz etkilerine değinilmiştir. Bu kazanım için 2 ders saati öngörülmüştür.
Küresel Bağlantılar	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.

Sonuç olarak; 4. sınıf sosyal bilgiler dersi yıl boyunca toplam 108 ders saattir; program içinde yukarıdaki kazanımların kazandırılmasına ve çevre ile ilgili konuların öğretilmesine sadece 7 saat ayrılmıştır.

Tablo 2

Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ve Çevre ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	“Çocuk olarak haklarını fark eder” kazanımı doğrultusunda çevre hakkı, ders içeriğinde sadece bir cümle ile ifade edilmiştir.
Kültür ve Miras	“Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve yapıtları tanır” kazanımı doğal ve yapay çevrenin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli bir fırsattır. Bu eksikliğin nedeni programda bu öğrenme alanı için doğrudan ilgili kazanım olmayışıdır.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	“Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir, yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir ve yaşadığı bölgede doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder” kazanımları 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan çevre ve çevre kirliliği ile ilgili olan kazanımlardır. Bu kazanımın gerçekleştirilmesi için 5 ders saati öngörülmüştür.
Üretim, Tüketim ve Dağıtım	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	“Buluşların ve teknolojik ürünlerin toplum hayatı üzerine olan etkilerini tartışır” kazanımı ile bilim ve teknolojinin toplum üzerine olan birçok etkisi vurgulanmış iken bilim-teknoloji ve çevre ilişkisine hiç değinilmemiştir.
Etkin Vatandaşlık	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Küresel Bağlantılar	“Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir” kazanımı ile bunların sadece öğrencilere tanıtılması amaçlanmış, bu mirasa sahip çıkma, koruma ve gelecek nesillere aktırma sorumluluğunu kazandıracak bir içerik oluşturulmamıştır.

Sonuç olarak; 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan çevre eğitimi ile ilgili kazanımların öğretilmesi için 108 ders saati içinden sadece 5 ders saati ayrılmıştır.

Tablo 3

Ortaokul 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ve Çevre ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır. Ancak “ Sosyal Bilgiler ’in Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder”. Kazanımı için düzenlenen içerikte çevre kirliliği ile bir örnek verilmiştir. Konunun işlenişi için bir ders saati ayrılmıştır.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Çevre eğitimine en yakın öğrenme alanı olmasına rağmen çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmamaktadır. Ancak içerikte çevrenin insan yaşamı üzerine (yerleşme ve ekonomik faaliyetlerine) bir takım etkilerinden bahsedilmiştir.
Kültür ve Miras	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Üretim Dağıtım ve Tüketim	“Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır” kazanımı yer almaktadır. Bu kazanımın gerçekleştirilmesi için öngörülen süre 3 saat olarak tespit edilmiştir.
Küresel Bağlantılar	“Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini farkederek” kazanımı yer almaktadır. Bu kazanım için öngörülen süre sadece 1 saattir.
Etkin Vatandaşlık	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Bilim Teknoloji ve Toplum	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır. Bu öğrenme alanı içinde yer alan “ ilerlemenin sınırı yoktur” başlığı ile verilen içerikte sanayi devriminden ve aşamalarında bahsedilmiş ancak sanayi devriminin çevreye olan zararlı etkilerine değinilmemiştir. Bunun nedeni; bu içeriğin” bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer” kazanımı sağlamaya yönelik olmasındandır. Bu kazanım ile çevre sorunlarına yönelik çözümler ilişkilendirilebilir. Bilim ve teknolojiye gelişmelerle büyük çevre sorunlarına çözüm bulunabileceği ve bu çözümlerin yine doğayı acımasızca yok eden insanlığı kurtarabileceği vurgulanabilir.

Sonuç olarak 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde çevre eğitimi ile ilgili doğrudan ilgili kazanımların öğretilmesi için 108 ders saati içinden sadece 5 ders saati ayrılmıştır.

Tablo 4

Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları ve Çevre ile İlgili Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
İnsanlar Yerler ve Çevreler	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Kültür ve Miras	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.
Bilim Teknoloji ve Toplum	Öğrenme alanı içinde çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmamaktadır. Bu öğrenme alanı içinde bilim ve teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan sanayi devriminin çevreye etkilerine hiç değinilmemiştir.
Güç Yönetim ve Toplum	Çevre Yasası, Hükümetlerin tasası konu başlığı ile çevre sorunlarına ve bu sorunların çözümünde sivil toplum örgütlerinin, medyanın kamuoyu gücünün önemine örnekler verilerek değinilmiştir. Konu için ayrılan süre 2 ders saatidir.
Küresel Bağlantılar	“Küresel sorunlar ile uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder” kazanımları ile çevre eğitimi ile ilgili önemli çevre sorunlarını çevre ile ilgili önemli uluslararası belgelere ve küresel ısınmayı önleyecek çözüm yollarına değinilmiştir. Bu kazanımların gerçekleştirilmesi için 2 ders saati öngörülmüştür.
Etkin Vatandaşlık	Çevre eğitimi ile ilgili doğrudan bir kazanım bulunmaktadır.

7. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan çevre eğitimi ile ilgili kazanımların öğretilmesi için ayrılan süre 108 ders saati içinde sadece 7 ders saatidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde model, çalışma grubu, veri toplama aracı ve elde edilen verilerin analiz edilmesinde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağından bahsedilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada verilere ulaşmak için nitel araştırma modellerinden durum çalışması, desen olarak ‘bütüncül tek durum deseni’ kullanılmıştır.

Sosyal bilimlerin değişik alanlarında yazılmış pek çok araştırma kitabı durum çalışmalarına yer vermez. Bunun nedeni durum çalışmalarının temel araştırma stratejileri arasında görülmemesidir. Bazı kaynaklar durum çalışmalarını, anket ve deney gibi diğer bazı araştırma çalışmalarına başlamadan önce yapılan bir ön keşif çalışması olarak tanıtır. Durum çalışmalarının kültür analizi (etnografya) veya katılımcı gözlem türü çalışmalarla karşılaştırılması da, alanyazında yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur (Yin’den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 313). Bunun temel nedeni, durum çalışmasının temel varsayımları ile bu tür nitel araştırma yöntemlerinin temel varsayımları arasında benzerlik olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nitel yöntemlere benzer şekilde, durum çalışması da; bir sınıf, bir mahalle, bir örgüt gibi doğal bir çevre içinde gerçekleştirilir ve çalışmaya konu olan ortam veya olayların bütüncül bir yorumunu hedefler. Bunlara ek olarak 1960 ve 1970’ler boyunca sosyal bilimlerde gözlenen pozitivist egemenliği, durum çalışmasını az sayıda sosyal bilimcinin uğraştığı bir nitel araştırma alanı olarak bırakmıştır. Oysa 1980’lerden itibaren durum çalışmasına gösterilen ilginin arttığı görülmektedir. Bu alanda yapılan yayınların sayısındaki hızlı yükseliş bu artan ilginin önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Hartley’den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 313).

“Durum çalışması; güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir” (Yin’den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 313).

Nitel araştırma modellerinden olan durum çalışmaları, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşım olarak görülmektedir. Durum çalışmalarını bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntem olarak tanımlanmaktadır. Yazara göre durum çalışmaları bir varlığın zamana ve mekâna bağlı tanımlandığı ve özelleştirildiği araştırmadır. İncelenen varlık bir okul (alan içi) olabileceği gibi birden fazla okul da olabilir. Alan içi çalışmalarda tek ya da daha fazla durum çalışılabilir (Mc-Milandan aktaran Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel. 2013).

Bütüncül Tek Durum Deseni

Bütüncül tek durum deseninde adından da anlaşılacağı üzere tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul) vardır. Üç durumun var olduğu alanlarda kullanılır. Bu araştırmada kullanacağımız durum üçüncü durumdur. Bu duruma göre; daha önce kimsenin ulaşamadığı ya da çalışmadığı durumlar, bütüncül tek durum deseni kullanılarak çalışılabilir. Böyle durumların çalışılması da, daha sonraki araştırmacılar için daha önce bilinmeyen belirli bir konunun su yüzüne çıkması ve daha sonra yapılacak araştırmalara temel oluşturması ya da yol göstermesi açısından önemlidir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 326-327).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’in (2013) belirttiği üzere “temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir” (s.140).

Seçilen grup Kocaeli ili Dilovası ilçesine bağlı bir devlet okulu öğrencileridir. Araştırmacının bu bölgede görev yapması zaman ve iş gücü kaybını en aza indirmiş kolay ulaşılabilirlik açısından etkili olmuştur (Büyüköztürk vd. ,2013). Verilerin daha iyi toplanması ve çalışmanın sağlıklı yürütülmesine katkı sağlamıştır. Çalışmanın yürütüldüğü bölgede hava kirliliğinin fazla olması öğrencilerin çalışmaya katılmalarında, ilgi göstermelerinde etkili olmuştur. Araştırmada, 7. ve 8. Sınıf öğrencileri arasından not ortalaması 75,00 puan üzeri olan 50 öğrenci seçilmiştir. 75 puan ve üzeri öğrencilerin

seçilmesinde, öğrencilerin çalışmaya olan ilgi ve alakalarının yüksek olması, bilişsel-duyuşsal yeterliliklerinin çalışma için uygunluğu etkili olmuştur. 50 öğrencinin bireysel olarak çizdiği afişlerden 10 tanesi seçilmiş ve çalışma bu 10 afiş ile yürütülmüştür. 50 öğrenci içerisinde 10 afişin belirlenmesinde, öğrencilerin çalışmaya karşı tutumu, afişlerin amaca uygunluğu, isteklilik durumları ve gösterdikleri özen etkili olmuştur. Bu 10 öğrencinin afişleri hakkındaki düşüncelerini ve yaşadıkları çevre hakkındaki algılarını öğrenmek için görüşme formu hazırlanmıştır. Afişler ve görüşme formu verileri, çalışmayı oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın bulgularına, afişler ve görüşme formu yaklaşımı ile ulaşılmıştır. “Görüşme yaklaşımı görüşme sırasında irdelenecek bir sorular veya konular listesini kapsar. Görüşme formu yaklaşımı benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır”. (Patton’dan aktaran Yıldırım ve Şimşek 2013, s. 150). Görüşmeyi gerçekleştirecek kişi soruların temelinden ayrılmayacak şekilde, hem önceden hazırlanmış soruları sorma, hem de bu sorular konusunda daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Görüşmenin seyrine göre sorularda ve konularda esnemeler olabilir. “Görüşme formu, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almak için geliştirilmiş bir yöntemdir”. Görüşmeci, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir, bazı konuların ayrıntısına girebilir veya daha çok sohbet tarzı bir yöntem benimseyebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 150).

En az iki kişi arasında sözlü olarak karşılıklı sürdürülen bir iletişim sürecidir. Ulaşılmak istenen cevaplara yönelik oluşturulan sorular kapsamında veri toplama olarak da dile getirilebilir (Büyüköztürk vd., 2013).

Yapılan bu çalışmada katılımcılara yaşadıkları çevre ile ilgili düşüncelerini yansıtan afişler hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formu ile katılımcılardan, çevre, yaşadıkları çevre ve hazırladıkları afişler ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Görüşme formu 11 soru ile oluşturulmuştur. Üç farklı uzman görüşüne başvurularak yapılan düzenleme ile 2 soru çıkartılmış ve görüşme formu 9 soru şeklinde düzenlenmiştir. Uzman görüşleri sonucu çıkarılan iki soru, verilecek cevapların birbirine yakın olması sebebiyle çıkartılmıştır. 9 soruluk görüşme formunda ilk 5 soru katılımcıların çevre kavramına ve yaşadıkları çevreye

karşı bakış açılarını belirlemeye yöneliktir. Diğer 4 soru ise katılımcıların hazırladıkları afişler ile ortaya koydukları, zihinlerinde canlandırdıkları çevre kavramına yönelik düşünceleri belirlemeye yöneliktir. Görüşme 10 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma öncesinde öğrenciler çalışmanın amacı ve içeriği hakkında bilgilendirilmişlerdir. Gönüllülük anlayışının esas olduğu bildirilmiştir. Görüşmeler ders yapılmayan bir sınıfta sessiz bir ortamda yürütülmüştür. Görüşmeler sırasında, ses kayıt cihazı ile kayıt tutulmuştur. Görüşme formu (Ek 1)' de verilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada verilerin analizi, içerik analizi yaklaşımına göre yapılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen verilerle kodlama yoluyla temalara ulaşılır. Temel amaç el de edilen verileri açıklayabilecek anlamlı kavramlara ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramlaştırılması, sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, benzerlik gösteren verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde toplayarak ve bunları okuyucunun anlayacağı bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259).

Görüşmelerdeki ses kayıtları araştırmacı tarafından dinlenerek Word'e aktarılmış ve görüşme transkriptleri oluşturulmuştur. Öğrenci isimleri kodlanarak verilmiştir. Daha sonra bu transkriptler içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir.

Yaptığımız bu çalışmada elde edilen veriler içerik analizi anlayışına uygun olarak, elde edilen verilerden kodlama yoluyla temalara ulaşılmıştır. Daha sonra bu temalar okuyucunun anlayacağı bir dille yorumlanmıştır.

İşlem Basamakları

- ✓ Araştırmanın konusu için uygun bir bölge olan Kocaeli-Dilovası seçilmiştir. Araştırmacının bu bölgede görev yapması kolay ulaşılabilirlik açısından etkili olmuştur. Verilerin daha iyi toplanması ve çalışmanın sağlıklı yürütülmesine katkı sağlamıştır. Çevrede hava kirliliğinin yoğun olması çalışmanın belirlenmesinde etkili olmuştur.
- ✓ Çalışma grubu olarak araştırmacının görev yaptığı ortaokul seçilmiştir.

- ✓ 7. ve 8. Sınıf düzeyinde, not ortalaması 75,00 puan üzeri olan 50 öğrenci belirlenmiştir. Bu öğrencilere çalışmanın amacı anlatılmıştır. Yaşadıkları çevre ile ilgili düşüncelerini yansıtan afişler çizmeleri istenmiştir. Çizilen afişlerle ilgili daha sonra birebir görüşme yapılacağı söylenmiştir.
- ✓ Çizilen afişler içerisinden çalışmanın amacına uygun olan, öğrencilerin bireysel olarak çizdiği 10 afiş belirlenmiştir.
- ✓ 10 afişin belirlenmesinde öğrencilerin isteklilik durumu, çalışmaya karşı tutumları etkili olmuştur.
- ✓ 3 farklı uzman görüşü alınarak 9 soruluk görüşme formu hazırlanmıştır.
- ✓ 10 öğrenci ile bireysel olarak, görüşme formu sorularına sadık kalınarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme verilerinin korunması için görüşme kayıt altına alınmıştır.
- ✓ Her soruya verilen cevaplar ayrı ayrı incelenerek kodlar oluşturulmuştur. Kodlardan hareketle temalar belirlenmiştir.
- ✓ Temalar kendi aralarında gruplandırılarak üst temalar ve ana tema oluşturulmuştur.
- ✓ Her sorudan ortaya çıkan kodlar tek tek incelenerek okuyucunun anlayacağı bir dille yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın verilerinin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan bulgular ve analizleri sunulmuştur.

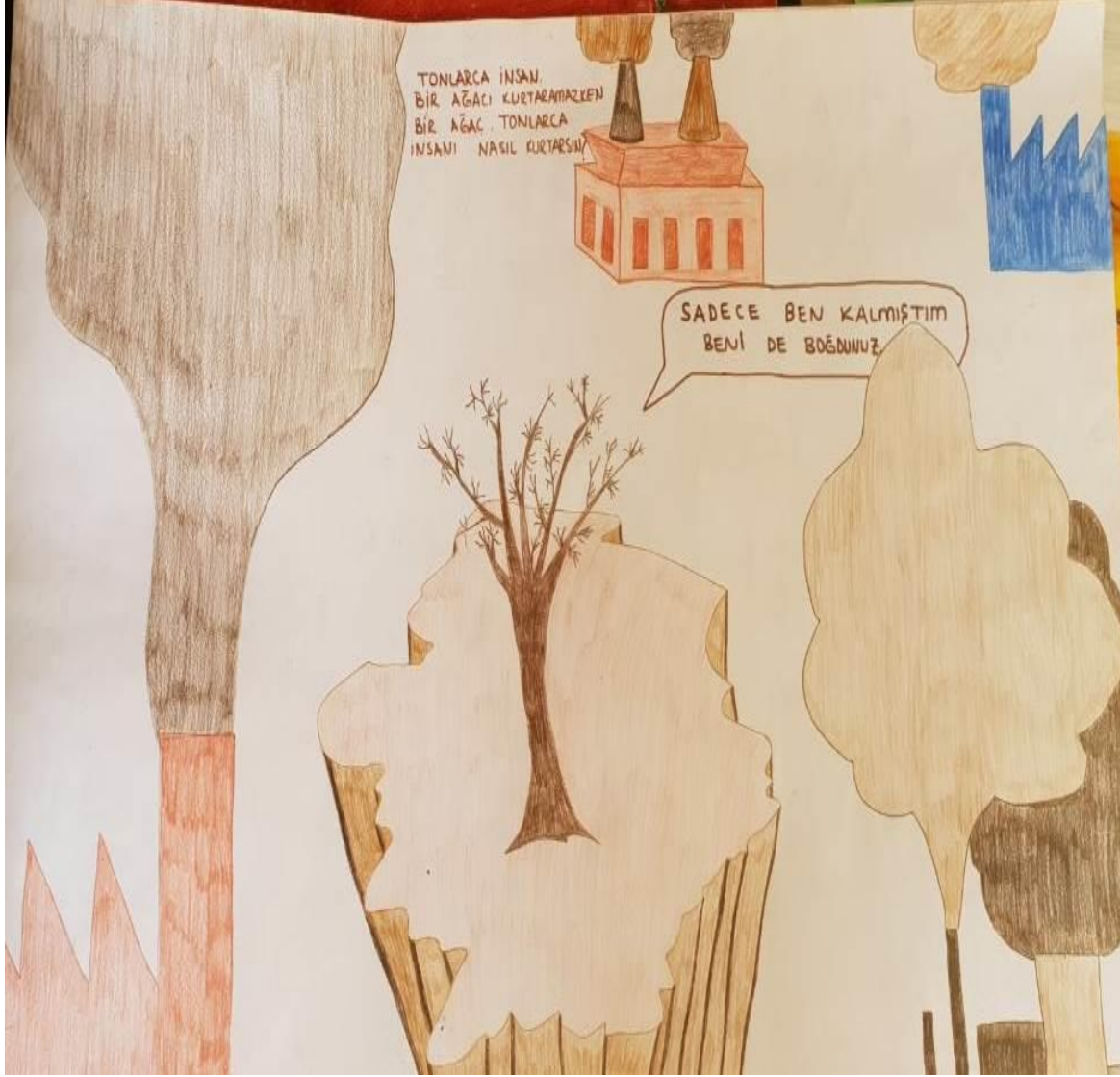
Afişlerden ve görüşmelerden elde edilen analizler:

Şekil 1. Afiş 1

‘Yok, etme var et’ sloganıyla yola çıkan öğrenci yaşadığı çevreyi olması gereken ve olan şeklinde resmetmiştir. ‘Bir yanda atıklar, çöpler, fabrikalar ve bacalarından çıkan zehirli

gazlar diğer yanda ise hayalinde var olan temiz, sağlıklı çevre mevcuttur. İnsanlar böyle yaşamaya devam ettikçe dünyanın günden güne eriyerek yok olacaktır. Dünya bir müddet sonra bu kirliliği kaldıramayarak kullanılamaz hale gelecektir. Dünyayı korumak için elimizden gelen çabayı göstermemiz gerekir.’

Şekil 2. Afiş 2

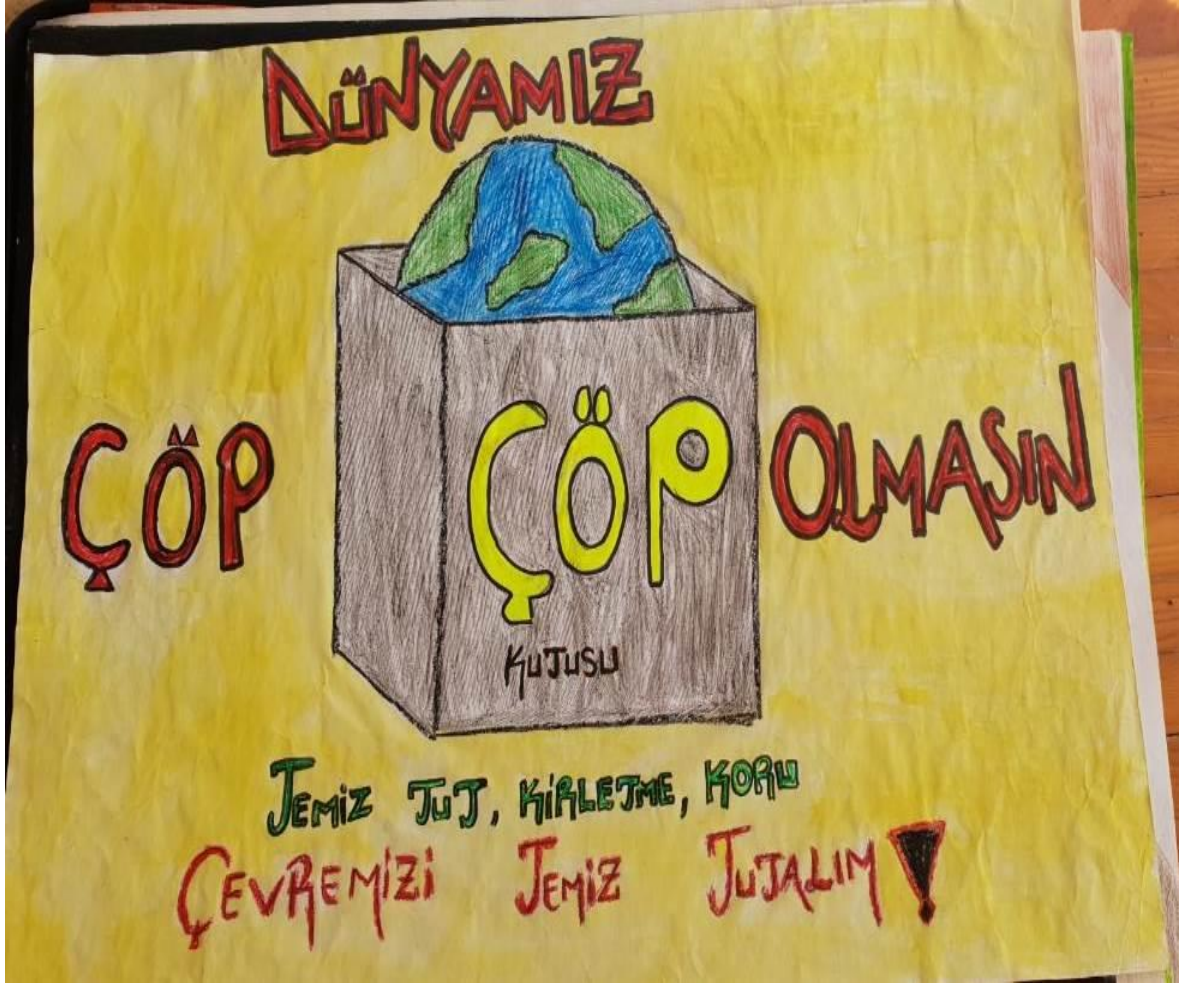
‘Otuz yıl daha tükendi’ sloganıyla düşüncelerini ifade eden öğrenci fabrikalar ve dumanları içinde kalan tek bir ağacın doğada kalma hayatını devam ettirme mücadelesini resmetmiştir. ‘Ben bu çalışmada yaşadığım çevreden oldukça etkilendim. Bir ağacın ortalama ömrü insandan daha uzundur. Bizler ömrümüz boyunca bizler için çalışan bu bitkilerin değerini bilmiyoruz ve bu gidişle hepsi tükenecek, tüketeceğiz, tükeneceğiz... Yaşadığım yer Türkiye’nin sanayi bölgesi olduğundan çevremizde yeşillik adına pek bir

şey bulunmaz. Bizler de bu konudan muzdarip olduğumuz için çalışmamda fabrikaları kullandım. Resmin orta kısmında bir kara parçasında kurumuş ve yaprakları dökülmüş bir ağaç vardır. Bu ağaç fabrika dumanlarının etkisinden diğerlerine nazaran biraz daha az etkilenmiş ve bu hale gelinceye kadar insanlığa hizmet etmiş bir ağaç. Bu çalışmayı inceleyen kişi şunu hissetmeli: küçükken yeşil boya kalemini alıp ağaçlar, çiçekler çizen çocuklar şimdi ise bütün renklerden vazgeçip siyah boya kalemleri ile dumanlar fabrikalar çiziyor.

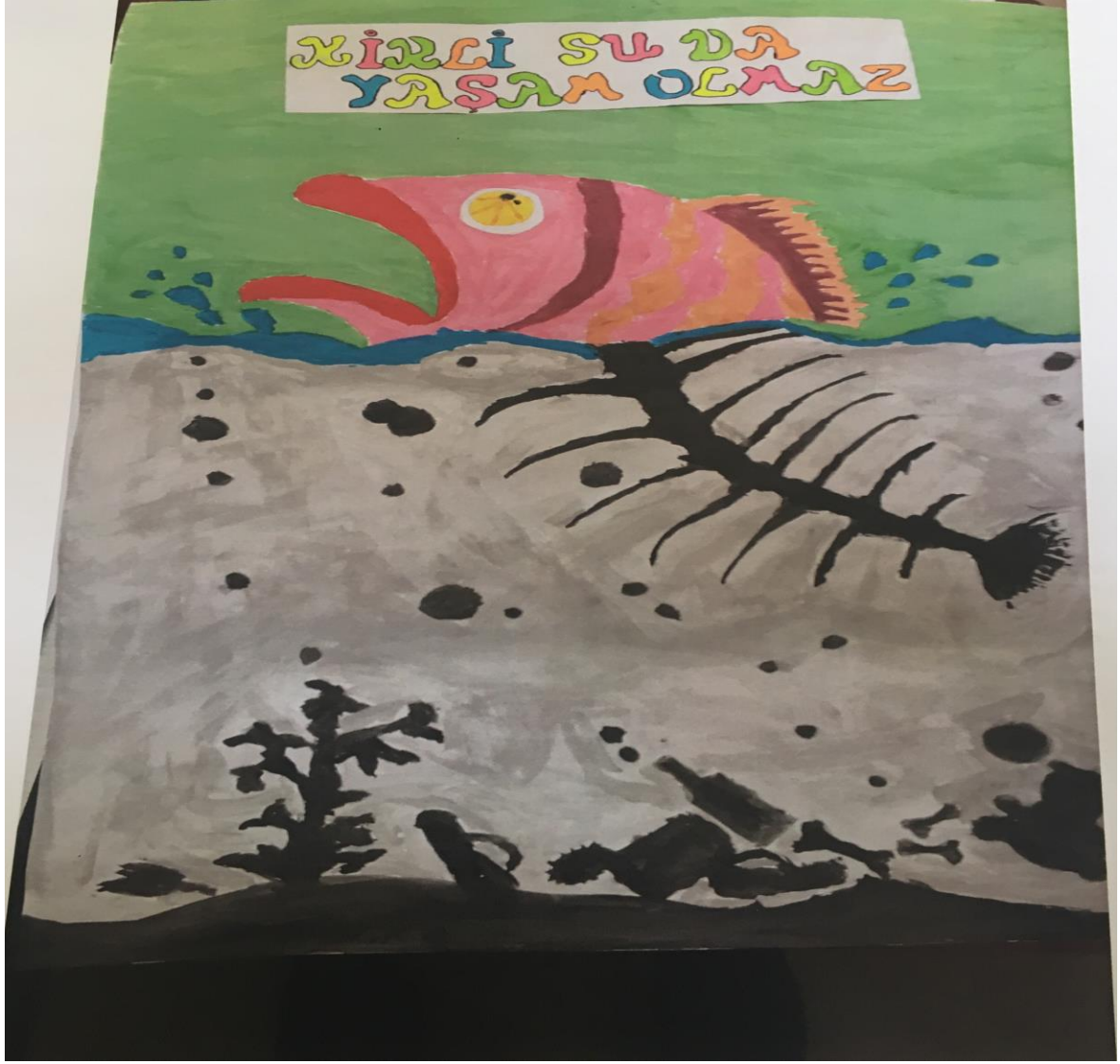
Şekil 3. Afiş 3

‘Dünyamız duman üstünde dönmesin’ sloganıyla düşüncelerini ifade eden öğrenci, yaşadığı bölgedeki fabrikalara ve fabrikalardan çıkan dumanlara dikkat çekmiştir. Yaşanılan alanın yılın büyük bir zamanında dumanlar altında olması yaşanılan çevrenin havasının çok fazla kirli olması böyle bir betimlemenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Şekil 4. Afiş 4

‘Dünyamız çöp olmasın’ sloganıyla düşüncelerini yansıtan öğrenci özellikle hava kirliliği olmak üzere çevre kirliliğine dikkat çekmiştir. ‘ne yazık ki gürültü, hava kirliliği, su kirliliği, vb. sorunlardan dolayı çevremiz sürekli zarar görmektedir. Bu sorunların çözülmesi, çevrenin korunması ve daha sağlıklı bir yaşam sürmemiz için çevrenin korunması gerekmektedir. Çevrenin korunmasında insanlar büyük rol oynar. Örneğin denizleri ve çevremizi temiz tutarak, çöplerimizi çöp kutusuna atarak, fabrika bacalarına filtre takarak, ağaçlandırma yaparak çevremizin korunmasına katkı sağlayabiliriz.’

Şekil 5. Afiş 5

‘Kırlı suda yaşam olmaz ’sloganıyla düşüncelerini dile getiren öğrenci su canlılarının kırlılık dolayısıyla hayatlarının yok olduğundan bahsetmiştir. ‘Su haricinde yaşamını sürdüren canlıların hayatı nasıl kıymetli ise su canlıları için de aynı şey geçerlidir. Bunun bilincinde olmak ve bu duruma ayak uydurmak en büyük sorumluluklarımızdandır. Dünyada yaşayan canlıların ortak özelliklerinden bir tanesi de suya olan bağımlılıklarıdır. Su olmaz ise hayatta olmaz. Dikkat çekmek istediğim nokta, insanların bilinçsizce yaptıkları davranışlar sonucu su canlılarının yok olması ve sudaki hayatların son bulması. Bu çalışma ile bu noktalara dikkat çekerek insanların bir nebze olsun bilinçlenmelerine katkı sağlamaktır.

Şekil 6. Afiş 6

‘Elindekini kıymetini bil’ sloganı ile düşüncelerini yansıtan öğrenci şunları ifade etmiştir. ‘İnsanlar öncelikle yaşadıkları yakın çevreden başlamalıdır çevrelerini korumaya. Temiz bir çevrede yaşamak insanların kendi elindedir. Bu konuda her birey kendi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiği vakit çevre istediğimiz gibi temiz yaşanılır bir alan olur. Bu sebeple herkes elindekini yakın çevresindekini korumalı ve sahip çıkmalıdır. Bu davranış genele yayıldığı zaman çevre doğrudan istenilen bir ortam haline gelecektir.

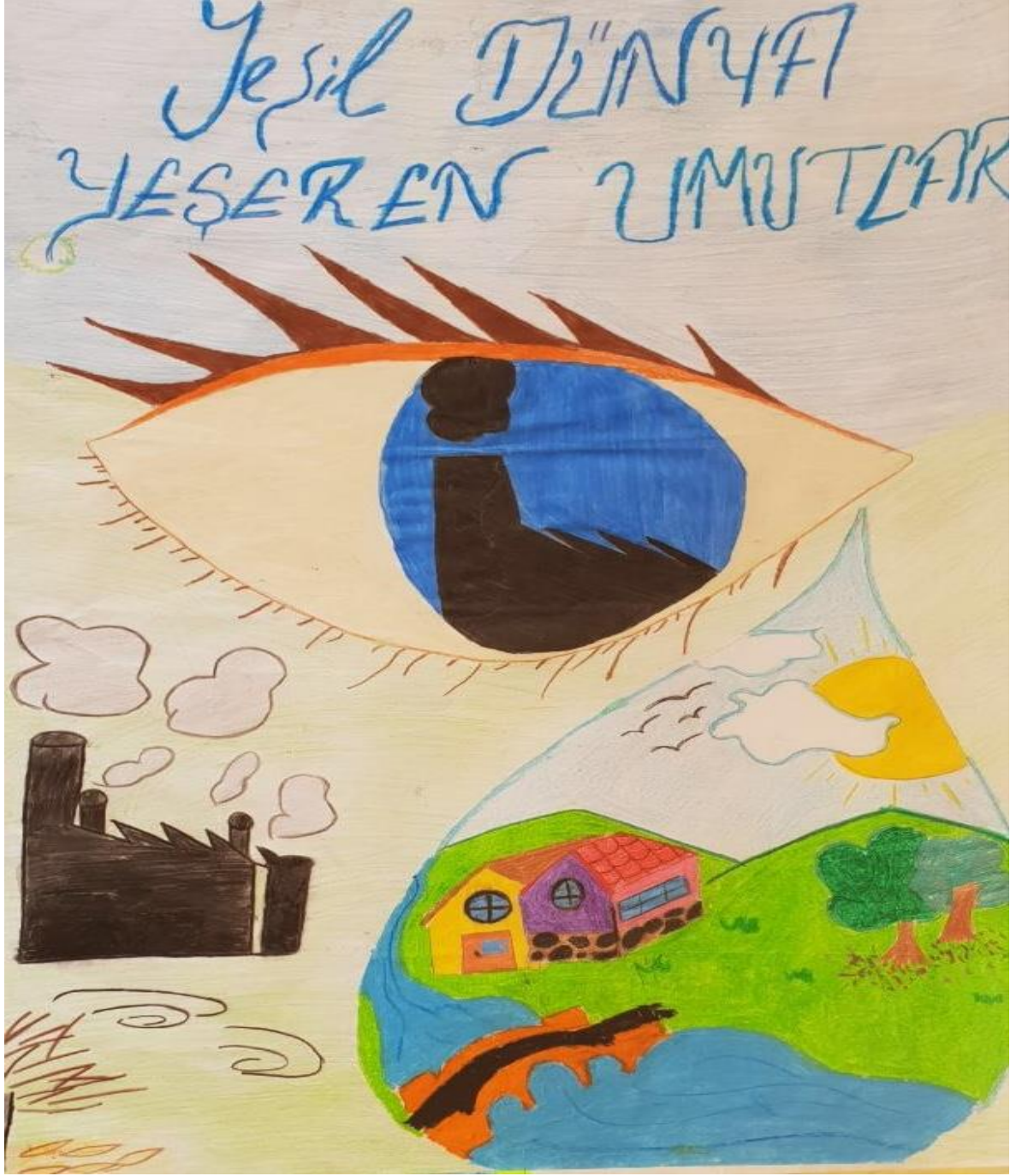
Şekil 7. Afiş 7

‘Daha geç olmadan uyan’ sloganıyla düşüncelerini yansıtan öğrenci yaşadığı çevredeki olguyu anlatırken, her geçen zamanın çevrenin aleyhinde işlediğinden bahsetmiştir. Dünyayı kum saatinin dökülen kumlarına benzeten öğrenci, geçen her vakitte dünyanın parça parça eriyerek güzelliklerini kaybettiğini dile getirmiştir. Hiçbir şey için geç olmadan insanların uyanması ve üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelerini istemiştir.

Şekil 8. Afiş 8

‘İstiyorsan yaşamayı korumalısın doğayı’ sloganıyla düşüncelerini ifade eden öğrenci yakın çevresinde maruz kaldığı çevre olayını ele alarak sorunun kaynağının fabrika bacalarından çıkan zararlı gazlar olduğunu anlatmıştır. Bu durumun değiştirilerek tam tersi bir hal almasını yine bölgede yaşayan insanların sağlayabileceğine dikkat çekmiştir.

Şekil 9. Afiş 9

‘Yeşil dünya yeşeren umutlar’ sloganıyla yola çıkan öğrenci yaşadığı çevre yansımasını kullanarak aslında yaşanılması gereken veya hayali kurulan çevre arasında duygusal bir bağ kurarak problemi çarpıcı bir biçimde afişe yansıtmıştır.

Şekil 10. Afiş 10

Öğrenci bu afişte zararlı atıkların oluşturduğu tehdit ve doğadaki canlıların bu tehdit karşısında doğayı koruma ve doğaya sahip çıkma davranışları yansıtılmıştır.

1. Çevre kavramı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Tablo 5

Birinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Canlı	İnsan	8	24
	Hayvan	6	
	Bitkiler	6	
	Diğer canlılar	4	
Yaşam Alanı	Doğal ortam	5	14
	Yeşil ortam	2	
	Yaşanılan yer	5	
	Beşeri ortam	2	
Yaşanılan Çevre	Solunan hava	1	4
	Fabrika	2	
	Beton yapılar	1	

Tablo 1 incelendiğinde birinci soruya ilişkin oluşan 11 farklı kodlamanın frekans değeri 42’dir. Bu kodlamalar 3 farklı kategoride toplanmıştır.

‘İnsan’ ve ‘yaşanılan yer’ kodlamasına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Ö 1: İnsanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca hayatlarını sürdürdükleri yaşam alanı, yaşayabildikleri ortam çevredir.

Ö 4: İnsanlar ve diğer canlıların uyum içinde yaşadığı ortamdır.

2. Yaşadığınız bölgedeki insanların, fabrikaların, beşeri unsurların, çevre hakkındaki düşüncelerinize etkisi nelerdir?

Tablo 6

İkinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Geçim Kaynağı	İnşaat	1	13
	Fabrika	8	
	Sanayi	4	
Toplumsal Tutum	Hastalık	2	18
	Duyarsız davranış	6	
	Bilinçsizlik	5	
	Sorumluluk	3	
	Üzüntü	2	
Kirliliğin Nedenleri	Kirli Toprak	5	19
	Çöp	4	
	Duman-kirli hava-atıklar	6	
	Su kirliliği	4	
Doğadaki Canlılar	Topraktaki canlı	2	8
	Hayvanlar	2	
Ekolojik Denge	Ağaç kesme	3	
	Doğal denge	1	

Tablo 2 incelendiğinde ikinci soruya ilişkin oluşan 16 kodlamanın frekans değeri 58'dir. Bu kodlamalar 5 farklı kategoride toplanmıştır.

‘İnsan’, ‘duman-kirli hava-atıklar’ kodlamasına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Ö 2: Yaşadığım çevrede insanlar çevreye karşı bilinçsiz davranıyor. Örneğin insanlar ağaçları kesip yerine evler, fabrikalar, vb. yapıları çok rahat yapabiliyorlar bunu gözlemliyorum. Kesilen ağaçların yerine yapılan fabrikalar doğayı kirletiyor.

Ö 5: Sanayi bölgesinde yaşadığımız için, balkona çıktığımda ağaçtan çok fabrika ve dumanlarını görüyorum. Küçüklüğümde hep şöyle düşünürdüm; özellikle çizgi filmlerde çevre ile ilgili düşüncelerim kuşlar, böcekler, yeşillikler, ağaçlardı. Şimdi ise yaşadığım çevreme baktığımda bunların hayalimdeki gibi olduğunu söylemek çok zor. Yaşadığım çevrenin bu hale gelmesinde baş unsur insanlar olduğu için, hayalimdekiler değil de gerçeklerle yüz yüze olduğumu anladım.

3.Yaşadığınız çevrenin insanlar ve sizin üzerinizdeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tablo 7

Üçüncü Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Toplum Sağlığı	Sağlık	5	12
	Astım	2	
	Bronşit	2	
	Kanser	3	
Hava Kirliliği	Asit yağmuru	1	5
	Zararlı gazlar	4	
İnsan Doğa Çatışması	Doğa insan ayrışması	3	11
	Maddi çıkar	3	
	Betonlaşma	2	
	Doğal unsur tahribi	2	
	Toprak verimsizliği	1	
Toplumsal Hareketlilik	Göç	1	1
Toplumsal Tutum	Kabullenme	2	7
	Bilinçsiz davranış	5	

Tablo 3 incelendiğinde üçüncü soruya ilişkin 14 kodlamanın frekans değeri 36'dır. Bu kodlamalar 5 farklı kategoride toplanmıştır.

‘Sağlık’ ve ‘bilinçsiz davranış’ kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:
Ö 7: Yaşadığım çevrenin genel olarak fabrikalarla kaplı olması insanlara iş imkânı sunmaktadır. Bu imkânlardan dolayı insanlar doğanın kirlenip yok olmasını göz ardı etmektedir. Bu da yetişen yeni neslin bilinçsiz ve duyarsız olmasına etki yapıyor, çünkü insanlar kötü örnek oluyor.

Ö 9: Yaşadığım bölgedeki insanlarda astım, bronşit çok sık rastlanan hastalıklardan bunun sebebi de büyük oranda kirli hava sahamız. Örnek verecek olursak kardeşim astım, bronşit hastasıdır. Belli bir süre köy hayatından sonra hastalığında düzelmeler olmuştu. Tekrar bu bölgeye geldiğimizde hastalığı devam etmeye başladı.

4. Yaşadığınız bölgedeki insanların, fabrikaların, beşeri unsurların bulunduğu doğal ortama etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tablo 8

Dördüncü Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Doğal Kaynaklar	Dere	3	13
	Toprak	5	
	Su	5	
Canlı Varlıklar	Canlı	3	9
	Orman canlısı	6	
Doğal Alan Kullanımı	Fabrika yapımı	3	12
	Betonlaşma	2	
	Fabrika gazları-kirli atık	7	
Doğa Tahribi	Ağaç kesimi	3	13
	Canlıların tahribi	7	
	Doğal yaşam tahribi	3	
Doğa Eğitim İlişkisi	Eğitim	2	6
	Okul	1	
	Anne-baba eğitimi	3	
Doğal Kaynakları Kullanma	Tüketim	1	1
Doğal Çevre	Yeşil alan	3	7
	Doğal yaşam alanı	4	
Doğaya Karşı Tutum	Sorumsuzluk	3	3

Tablo 4 incelendiğinde dördüncü soruya ilişkin 18 kodlamanın frekans değeri 64'tür. Bu kodlamalar 8 kategoride toplanmıştır.

‘Canlıların tahribi’, ‘fabrika gazları-kirli atık’ kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Ö 8: Ben doğal kaynakların tüketilmesinde bir sakınca görmüyorum. Sonuçta doğal ortam ve bu ortamda bulunan kaynaklar insanların ve diğer canlıların kullanması için var. Ancak insanlarımız bu doğal kaynakları kullanırken çevreye zarar veriyor. Sonuçta bu doğada sadece insanlar yok hayvanlar, böcekler, su canlıları, doğal ortam zarar gördüğü zaman bu canlıların yaşam alanı yok oluyor. Bu hayvanların nesli tükenmeyle karşı karşıya kalıyor. İnsanlar su kaynaklarını, havayı dilediği kullanamıyor.

Ö 9: İnsanların gerekli hassasiyetleri göstermemeleri, fabrikaların geceleri, biriktirdikleri gazları salmaları hava kirliliğini çok fazla artırmaktadır. Fabrika atıklarının doğaya verdiği tahribatın düşünülmemesi, böcekleri, hayvanları, canlıları yok etmektedir.

5. a-Bulunduğunuz yakın çevrenizdeki insanların doğal kaynakların tüketilmesi konusundaki duyarlılıkları hakkında ne düşünüyorsunuz?

b- Doğal kaynakların tüketilmesinin sizin ve yakın çevrenizdeki insanların üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tablo 9

Beşinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Ekonomi	Sanayi	2	10
	Fabrika	3	
	Maddi kazanç	5	
Kirlilik	Duman	4	8
	Pis Koku	4	
Doğal Kaynak Kullanımı	Tüketim	5	5
Toplumsal Hareketlilik	Göç	7	7
Kaygı Duyma	Gelecek nesil	4	4
Doğaya Verilen Zarar	İsraf	6	14
	Yok etme	5	
	Atık	3	
Tutum ve Davranış Gösterme	Farkındalık	4	9
	Örnek davranış	5	
Toplum Sağlığı	Hastalık	8	8
Kurtarıcı Unsur	Aile	3	3
Duyarlılık Düzeyi	Umursamazlık	6	13
	Cahillik	2	
	Bilinçsiz olma	5	

Tablo 5 incelendiğinde 5. Soruya ilişkin 18 kodlamanın frekans değeri 81'dir. Bu kodlamalar 10 kategoride toplanmıştır.

‘Göç’, ‘umursamazlık’, ‘hastalık’, ‘israf’ kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Ö 7: Bulduğum çevrede insanların bu konuda çok fazla hassasiyetli olduğunu söyleyemeyeceğim. Ancak geçmiş dönemlere oranla daha fazla önem verdiklerini

söyleyebilirim. Örneğim bulunduğum çevredeki fabrikaların yerleşim yeri içinden kaldırılıp daha uygun yerlere taşınacağı söylenmektedir. Bunun iyi bir durum olduğunu söyleyebilirim. Bir başka örnek ise ilçemiz çöplüğünün yerleşim yerine yakın olması ve insanları aşırı rahatsız etmesi, insanlar bu durumun ortadan kalkması için yazın eylemde bulundular. İnsanların artık yaşadığı çevreyi daha fazla umursadığını düşünüyorum.

Bu fabrika atıklarından dolayı sular kirlenmeye başladı. Toprak kirlendi, hava kirlendi, insanlar artık sadece iş var diye burada durmuyor. Kendini düşünmeye başladı insanlar, temiz yerlere gitmeye hayatları için güzel yerlere taşınmaya başladılar.

Ö 10: Doğal kaynaklar tüketilirken çok bilinçsiz davranılıyor. Doğal kaynaklar insanlar için çok büyük öneme sahip. Örneğin su o kadar önemli ki dünyada ne kadar yer kapladığına bakabiliriz, hatta insan vücudunun bile büyük bir kısmı sıvıdır. Canlılar için hayati öneme sahiptir. İnsanlar her türlü ihtiyaçlarında suları kullanmalarına rağmen, israf ve kirlletme konusunda gerekli hassasiyeti göstermiyorlar.

6. Yaşadığınız çevrenin hazırlamış olduğunuz afişe yansımaları hakkında ne düşünüyorsunuz.

Tablo 10

Altıncı Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Ekonomik Beklenti	Sanayi	6	12
	Fabrika	6	
İstenilen Doğa	Ağaç	1	3
	Yeşillik	2	
Doğanın Zarar Görme Nedeni	Duyarsız insan	5	20
	Çıkarıcılık	4	
	Tüketim	2	
	Su kirliliği	3	
	Fabrika atıkları	6	
Farkındalık Oluşturma	Dikkat çekmek	1	2
	Bilinçli davranış	1	
Kirlilikten Etkilenen Canlılar	Deniz canlıları	2	2
Doğanın Varlığı	Yaşam kaynağı	3	3

Tablo 6 incelendiğinde 6. Soruya ilişkin 13 kodlamanın frekans değeri 42'dir. Bu kodlamalar 6 kategoride toplanmıştır.

‘Fabrika’, ‘duyarsız insan’, ‘fabrika atıkları’ kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Ö 6: Ben afişimde iki ayrı dünya ele aldım. Birinde insanın hayal ettiği güzellikler; temiz hava, yeşil ağaçlık alanlar, tertemiz akan suların olduğu bir çevre, birde yaşadığım çevreyi anlatan, yaptığımız hatalar sonucu ortaya çıkan dünya var; yanmış ağaçlar, kirli akan sular, temiz olmayan hava var. Yaşadığım çevre ve bundan yola çıkarak hayalimde nasıl bir yer olduğunu göstermeye çalıştım.

Ö 4: Afişimin oluşumunda öne çıkan unsurların başında fabrikalar geliyor. Fabrikalardan çıkan dumanlar bir sis bulutu gibi havayı kaplıyor ve çoğu zaman göz gözü görmüyor. Çevremdeki çoğu insan bu durumun farkında olduğu halde onlarda yaşadığı ortamın etkisinde kalarak çevreyi önemsemez hale gelmişler. İlham kaynağım fabrikalar ve çevreye karşı duyarsız insanlar oldu.

7. Çizmiş olduğunuz afişteki görsel ve sloganın oluşmasında sizi yönlendiren düşünce ilham kaynağı nedir?

Tablo 11

Yedinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
İnsanların Tutumu	Sorumsuzluk	2	4
	Duyarsızlık	2	
Yaşanılan Çevre	Kirli doğa	5	7
	Tahrip olan doğa	2	
İlham Kaynağı	Fabrika	3	5
	Su canlıları	2	
Kitle İletişimin Etkileri	Haber programları	1	1
Toplum Sağlığı	Hastalıklar	2	2

Tablo 7 incelendiğinde 7. Soruya ilişkin 8 kodlamanın frekans değeri 19’dir. Bu kodlamalar 5 farklı kategoride toplanmıştır.

‘Kirli doğa’, ‘su canlıları’ kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Öğrenci 5: İlham kaynağım hem kendim şahit olduğum hem de haberlerde dikkatimi çeken su canlıların kirlilikten dolayı hayatlarının son bulması oldu. Benim afişimde suda yaşayan bir balık var bu balığın yarısı kirli suyun içerisinde ve çürümüş ölmüş durumda, diğer yarısı temiz su içerisinde sağlıklı bir görünümde. Bu durumun sebebinin biz insanlar

olduğunu göstermek istedim. Diğer canlılarında aynı duruma düşmemesi için insanlara mesaj vermek istedim. Daha fazla canlı yok olmasın.

Öğrenci 3: Bir gün odamdaki camdan bakıyorum, odam hem denizi hem bahçemizi görüyor. Bahçede tek bir ağaç gözüme çarptı ve onunda yaprakları dökülmüş, kendini salmış bir haldeydi. Sonrasında kendime dediğim şuydu biz beş kişilik bir aileyken bir ağaca bakamıyoruz. Bu düşünce tam kafamdan silinmek üzere iken gözlerim denize takıldı denizin üzerindeki siyah bulut kümelerinden neredeyse deniz görünmüyor diye, neden böyle diye kendi kendime düşündüm. Yeşil ve mavi rengin yerine neden siyah renk kaplı her yer şeklinde düşündüm ve bunu afişte göstermek istedim. İlham kaynağım buydu.

8. Hazırlamış olduğunuz afişteki slogan ile vermek istediğiniz mesaj nedir?

Tablo 12

Sekizinci Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Toplumsal Kaygı	Kuraklık	1	5
	Susuzluk	2	
	Kirli hava	2	
Toplum-Doğa Devamlılığı	Birlik beraberlik	3	17
	Gelecek kuşak	3	
	Sağlıklı yaşam	5	
	Empati	2	
	Başka hayatlara saygı	4	
Sahip Çıkma	Sorumluluk alma	4	9
	Bilinçli olma	5	
İstenilen Çevre	Temiz hava	3	3

Tablo 8 incelendiğinde 8. Soruya ilişkin 11kodlamanın frekans değeri 34'tür. Bu kodlamalar 4 farklı kategoride toplanmıştır.

‘Sağlıklı yaşam’, ‘bilinçli olma’ kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Öğrenci 3: Etrafımızı fabrikalarla örülmesinin bir gün doğada bizim yaşam kaynağımız olan ihtiyaçların tükenmesine kadar devam etmesi, geri dönülmez bir yol açabilir. Bunu şimdiden insanlara göstermek istedim. Elimizi çabuk tutup grinin kasveti yeşili boğmadan biran önce insanları bilinçlendirmeliyiz. Ne de olsa bir ağaç kırk yıl.

Öğrenci 2: Eğer insanlar sağlıklı bir çevre istiyorsalar öncelikle kendi davranışlarından başlamalıdır işe. İnsanlar çevre yararına hareketler sergilemedikçe çevreden nasıl iyi bir

dönüş bekler. İnsanların duyarlı, sorumluluk sahibi, bilinçli davranmaları gerektiğini istedim. Çünkü her davranışın bir dönüşü olmaktadır.

9. Hazırladığınız afişle iletmek istediğiniz mesaj nedir?

Tablo 13

Dokuzuncu Soruya İlişkin Kodlar, Tema ve Frekans Değerleri

Temalar	Kodlar	Frekans	Toplam Frekans
Toplum Beklentisi	Duyarlılık	6	18
	Sorumluluk	5	
	Bilinçli olma	4	
	Davranış gösterme	3	
Gelecek Nesillerin İnşası	Mutlu gelecek	3	10
	Gelecek kuşak	4	
	Başka hayatlara saygı	3	

Tablo 9 incelendiğinde 9. soruya ilişkin 7 kodlamanın frekans değeri 28’dir. Bu kodlamalar 2 kategori halinde gruplanmıştır.

‘Duyarlılık’, ‘sorumluluk’, kodlarına ilişkin öğrencilerin vermiş olduğu bazı cevaplar:

Öğrenci 1: İnsanlardan bulunduğumuz çevreden se yeni bir hayat, yeni bir çevre hayal etmelerini istiyorum. Bu konu hakkında duyarlılık göstermelerini, yaşanabilecek bir hayatın bizlerin elinde olduğu göstermeye çalıştım. Bu konu hakkında üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmelerini istiyorum.

Öğrenci 2: Günümüzde insanlar çevre kirliliğine, hava, su, toprak kirliliğine isyan ediyorlar. Ancak bu durumu kendilerinin oluşturduklarının farkında değiller. İsteğim şu ki afişimi gördüklerinde her şeyin sebebinin kendi davranışlarının sonucu olduğunu görmelerini sağlamaktır. Hayal ettikleri çevre için nasıl davranmaları gerektiğini göstermeye çalıştım. Bilinçli, duyarlı davranışlar göstermeleri gerektiğini gösterdim.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ortaokul düzeyindeki öğrencilerin yaşadıkları çevre hakkındaki algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Yaşadıkları çevreyi nasıl algıladıkları, nasıl gördükleri öğrenilmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerden yaşadıkları çevreyi yansıtan afişler çizmeleri istenmiştir. Afişler vasıtası ile yaşadıkları çevre hakkında ne düşündükleri, nasıl bir çevre arzuladıkları gözlemlenmiştir. Öğrencilerden daha ayrıntılı bilgilere ve yaşadıkları çevre hakkında duyuşsal eğilimlere ulaşmak için görüşme formu oluşturulmuş, öğrencilerle birebir görüşme yapılmıştır. Afişlerden ve yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular betimsel içerik analizine uygun olarak analiz edilmiştir. Bu bölümde ise, yapılan analizler sonucu elde edilen bulgulara dayalı olarak ortaya çıkan sonuçlara ve bu sonuçlara bağlı olarak oluşturulan önerilere yer verilecektir.

Yapılan araştırmanın vermiş olduğu genel düşünce,13-14 yaş grubundaki öğrencilerin görüş ve algıları, canlılar için özellikle de insan için vazgeçilmez olan çevrenin kurtarılması ve yaşatılmasına yöneliktir. Çevreyi genel anlamda doğa ve toplum ilişkisi olarak tanımladıkları görülmüştür. İnsanların doğaya karşı kayıtsız olmadıkları ancak gerekli sorumlulukları yerine getirmedikleri gözlenmiştir.

Yaşanılan bölgedeki doğal ortam ve toplum yapısı arasındaki kopukluk ve bu kopukluğun doğal ortama ve topluma verdiği zararlar dile getirilmiştir. İnsanların ekonomik beklentilerini birinci sıraya koyması doğa ve toplum arasındaki kopukluğun birinci nedeni olarak göze çarpmaktadır.

Toplumun takınmış olduğu bu tutum ilk olarak, çevre kirliliğinin gözlemlenmesine neden olmaktadır. Örneğin; hava kirliliği, su kirliliği, toprak tahribi, israf...

Bu durum bize doğa ve toplum uyumunun, karşılıklı ilişkinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu ilişkinin uyumsuz olması sonucunda ilk etkilenen yine insandır.

“Çevre Kavramı Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Soru 1'e verilen cevaplar ve ortaya çıkan temalar incelendiğinde öğrencilerin çevre tanımı merkezine 'insan' temasını koydukları görülmüştür. 10 katılımcıdan 8'i ilk olarak insan temasını dile getirmiştir. Akabinde ise canlılar, hayvanlar, bitki örtüsü ve doğal ortam gelmektedir. Bu da bize göstermektedir ki 13-14 yaş grubundaki öğrencilerin çevre algılarının temelinde insan olduğu, diğer unsurların ise insan faktörüne bağlı olarak değişkenlik gösterdiği ve insan ekseninde şekillendiğidir.

“Yaşadığınız Bölgedeki İnsanların, Fabrikaların, Beşeri Unsurların, Çevre Hakkındaki Düşüncelerinize Etkisi Nelerdir? Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Yaşanılan bölgenin çevre hakkındaki düşüncelere etkisi incelendiğinde fabrikaların, duyarsız davranışların, zehirli-kirli atıkların, dumanlı hava sahasının öğrencilerin çevre algısına tamamen hâkim olduğu görülmektedir. Veriler incelendiğinde bu soruya ilişkin oluşan 16 adet kodlama içerisinde en sık tekrarlananın 'fabrika' olduğu görülmektedir. Gerekçe olarak; bölgedeki fabrikaların yaşam alanları ve yerleşim alanları ile tamamen iç içe olması düşünülmektedir. Öğrencilerin fabrika atıklarını görmeleri, insanların duyarsız davranışları, dumanlı hava sahasına zamanlarının neredeyse tamamında maruz kalmaları, bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

“Yaşadığınız Çevrenin İnsanlar ve Sizin Üzerinizdeki Etkisi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Yaşanılan çevrenin insanlar üzerindeki etkisine bakıldığında, yaşanılan çevrenin sağlık üzerinde büyük bir olumsuz etkiye sahip olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında soruya ilişkin oluşan 14 kodlama içerisinde 'sağlık' kavramının %50 lik bir tekrarlanma sayısını bilinçsiz davranış kavramı ile paylaştığı görülmüştür. Maddi çıkarların ve bilinçsiz davranışların insan sağlığını ikinci plana attığı düşünülmektedir. Kanseri hastalara, astım ve bronşitli hastalara öğrencilerin bizzat yakın çevrelerinden örnek göstermeleri bunun en açık örneklerinden biridir. Gözlemlenen çevrenin bu halde olmasının temelinde toplumun duyarsız ve bilinçsiz davranışları olmakla beraber, bu etki sadece insanlar üzerinde değil doğal kaynaklar ve çevre dengesini de etkiler hale gelmiştir. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, bitki örtüsünün yok olması, toprak, hava, su kirliliğinin çok olması doğal olarak hem insanlar üzerinde hem de doğal yaşam alanı olan canlıların hayatlarının yok olmasına sebep olmaktadır. Su canlılarının doğal yaşam alanlarının kirlenmesi, toprak kirliliğiyle habitatların yok olması başlıca örneklerdir.

“Yaşadığınız Bölgedeki İnsanların, Fabrikaların, Beşeri Unsurların Bulunduğunuz Doğal Ortama Etkileri Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Yaşadığınız bölgedeki insanların, fabrikaların, beşeri unsurların bulunduğunuz doğal ortama etkilerinin neler olduğu incelendiğinde, katılımcıların çoğu, fabrika gazları ve zehirli atıklarının doğal yaşama zarar verdiğini belirtmiştir. Şöyle ki soruya ilişkin oluşan 18 kodlama içerisinde %80lik tekrarlanma oranıyla ‘fabrika gazları-kirli atık, canlıların tahribi’ göze çarpmaktadır. Bu durumun doğal hayatta bulunan canlıların, doğal ortamlarının bozulduğu ve büyük oranda tahrip oldukları düşünülmektedir. İnsanlar ve diğer canlılar için olmazsa olmaz olan doğal kaynaklarımızın (toprak, su, hava, vb.) işlevini kaybetmesi canlılar için zararlı hale geldiği görülmektedir. Bu durumların ortaya çıkmasında, yine elde edilen verilerden hareketle bireylerin sorumluluktan kaçtıkları özellikle anne-baba eğitiminin çocuklara olumsuz yansımından dolayı çocukların gerekli hassasiyetle davranmadıkları görülmüştür. Maddi beklentilerin doğanın önüne geçtiği görülmüştür. Toplanan veriler ışığında bu uyumsuzluğun ve problemin temel sebeplerinden birinin toplum - eğitim ilişkisinin yetersiz olduğudur. Anne – baba eğitim düzeyi, eğitimden beklentinin düşük olması duyarsız kişilerin sayısının artmasında önemli faktör olarak göze çarpmıştır.

“Bulunduğunuz Yakın Çevrenizdeki İnsanların Doğal Kaynakların Tüketilmesi Konusundaki Duyarlılıkları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz? Doğal Kaynakların Tüketilmesinin Sizin ve Yakın Çevrenizdeki İnsanların Üzerindeki Etkisi Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Bulunduğunuz yakın çevrenizdeki insanların, doğal kaynakların tüketilmesi konusundaki duyarlılıkları ve doğal kaynakların tüketilmesinin sizin ve yakın çevrenizdeki insanların üzerindeki etkisi incelendiğinde sağlık, göç, israf, umursamazlık ve maddi kazanç kavramları göze çarpmıştır.

Soruya ilişkin temalar incelendiğinde oluşan 24 kodlama içerisinde %80-%70-%60 lık oranlarla ‘sağlık’ ‘göç’ ‘umursamazlık’ kodlarının tekrarlandığı gözlemlenmiştir. Sorumsuz ve duyarsız davranışlar, fabrika dumanları ve atıkların varlığı yaşanan çevrenin ülkenin en fazla hava kirliliği olan yerlerden biri olduğu düşüncesini kanıksatmıştır. Bu durumun toplum sağlığı üzerinde önemli etkilerinin olduğu görülmüştür. Kanseri, astım, bronşit gibi hastalıkların bölgede sık rastlandığı dile getirilmiştir. Yaşanılan çevrenin bu vb. hastalıkları tetiklediği anlaşılmıştır.

Elde edilen veriler göstermiştir ki çevre kirliliğinin fazla olması hem toplumsal hareketlilik hem de toplumsal kaygı açısından önemli durumları ortaya koymuştur. İnsanların yaşadıkları bölgeden göç etmeyi düşünmesi, gelecek nesiller için kaygı duyması, kuraklık, susuzluk, yaşanılabilir bir ortamın kalmayacağı endişesi dile getirilmiştir. Bu durumun toplumsal hareketliliğe neden olduğu (göç) görülmüştür.

Çevre ve toplum arasındaki ilişkinin kuvvetli ve sağlıklı olmasının yolunun eğitimden geçtiği vurgulanmıştır. İlişkinin saygı duyma, duygudaşlık kurma, farkındalık oluşturma, duyarlı olma, temiz bir çevrede yaşamak için davranışta bulunma gibi tutumlara sahip olmakla mümkün olacağı dile getirilmiştir. Bu davranışların ortaya çıkması da; duyarlı anne-baba, ailede verilen sağlam eğitim ve ardından okullarda çevre bilincinin aşılanmasına yönelik faaliyetlerin artırılması olarak dile getirilmiştir.

“Yaşadığınız Çevrenin Hazırlamış Olduğunuz Afişe Yansımaları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Yaşanılan çevrenin afişe yansımaları incelendiğinde; katılımcıların sanayi, fabrika ve fabrika atıkları üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Elde edilen veriler incelendiğinde 13 kodlamanın olduğu ve bu kodlar içinde %60 lık oranla ‘sanayi-fabrika-fabrika atıkları’ temalarının sık tekrarlandığı belirlenmiştir. Sanayinin, fabrikaların ve dumanların yerleşim yeri ile iç içe olması katılımcıların düşüncelerinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Yapılan afişlerde bu üç faktörün olduğu ve olmadığı durumlar hayal edilip düşünceler aktarılmaya çalışılmıştır. Katılımcılar daha temiz, yeşilin çok olduğu, hava kirliliğinin olmadığı, insanların yaşadıkları çevreye sahip çıktığı bir ortamı hayal etmişlerdir. Bu düşünceler ışığında afişler oluşmuştur.

“Çizmiş Olduğunuz Afişteki Görsel ve Sloganın Oluşmasında Sizi Yönlendiren Düşünce İlham Kaynağı Nedir?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Yapılan afişlerdeki görsel ve sloganların oluşmasında katılımcıları yönlendiren ilham kaynağının ne olduğu incelendiğinde kirli doğa, bilinçsiz ve duyarsız davranışların etkili olduğu görülmüştür. Soruya ilişkin oluşan 13 kod içerisinde ‘kirli doğa’nın %50lik bir oranla tekrarlandığı ve en çok değinilen olgu olduğu görülmüştür. Çevrelerindeki insanların maddi çıkarları birinci öncelik yapmaları, doğa için gerekli bilinç ve duyarlılığı göstermemeleri öğrencilerin bu sonuçları oraya koymasında etkili olmuştur. Kirli doğanın varlığı, yaşanılır bir çevrenin oluşturulması için hedef belirlemede ve bu amaç doğrultusunda yapılacak çalışmalarda itici bir unsur olmuştur.

“Hazırlamış Olduğunuz Afişteki Slogan ile Vermek İsteddiğiniz Mesaj Nedir?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerim oluşturdukları sloganlardaki mesajın ne olduğu incelendiğinde ‘bilinçli olma’ nın gerekliliği net bir şekilde görülmüştür. Oluşan 12 kodlama içerisinde %60lık bir oranla ‘bilinçli olma’ nın net bir şekilde öne çıktığı görülmüştür. Yaşanılan çevrenin bu halde olmasında temel unsurun insanların bilinçsiz davranışları, çevreyi ve çevredeki diğer canlıları önemsememeleri olmuştur. Kanser, astım, bronşit gibi sağlık problemlerinin sık görülmesi olağan bir durum gibi algılanmaktadır. İnsanların kendi sağlıklarını hiçe saymaları, doğanın yok oluşuna dur dememeleri, sorumluluk ve bilinç düzeyinin ne boyutta olduğunu göstermektedir. Eğer insanlar sağlıklı bir çevre istiyorsalar öncelikle kendi davranışlarından başlamalıdır işe. “İnsanlar çevre yararına hareketler sergilemedikçe çevreden nasıl iyi bir dönüş bekler. İnsanların duyarlı, sorumluluk sahibi, bilinçli davranmaları gerektiğini istedim. Çünkü her davranışın bir dönüşü olmaktadır.” Bu düşünceler mesajın ne olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

“Hazırladığınız Afişle İletmek İsteddiğiniz Mesaj Nedir?” Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Yapılan afişler ile verilmek istenen genel mesaj ve çıkan sonuçlar incelendiğinde ‘duyarlılık’, ‘sorumluluk’, ‘mutlu gelecek’ gibi kavramların ön plana çıktığı görülmüştür. Oluşan 7 kodlama içerisinde %60lık bir oranla “duyarlılığın” ön plana çıktığı görülmüştür. Arzu edilen çevreye ulaşabilmenin yine biz insanların bilinçli, duyarlı davranışları ile mümkün olabileceği vurgulanmıştır. Bu durumun oluşmasında insanların bireysel olarak sorumluluktan kaçma davranışında bulunması gelmektedir. Bir diğer sonuçta insanların duyarlılık anlayışının sadece düşünceden ibaret olduğu ve davranış gösterme noktasında gerekli hassasiyeti göstermemelerinden kaynaklanmaktadır.

Bulgular genel olarak incelendiğinde karşımıza iki ana tema çıkmaktadır. Bunlar doğa ve toplum temalarıdır. Öğrenciler çevreyi genel olarak doğa ve toplum arasındaki bağlantı üzerine inşa etmişlerdir. Doğayı doğal kaynaklar ve çevre dengesi üzerine kuran öğrenciler toplumu ise daha çok doğaya hakim olan taraf olarak belirtmişlerdir. Bu hâkimiyet daha çok doğadan aşırı yararlanma, doğal kaynakları bilinçsizce tüketme, doğayı kirletme ve dağaya zarar verme şeklinde karşımıza çıkmıştır. Doğadan bu şekilde yararlanmanın sebebi olarak insanların maddi çıkarları öncelik haline getirmeleri olmuştur. Durum bu şekilde olunca, öğrenciler doğanın insanlara cevabından bahsetmiştir. Bu cevap daha çok tahrip olan doğanın sağlığını kaybetmesinden ötürü bölgede yaşayan insanların da sağlıklarından

olmalarıyla sonuçlanmıştır. Her tarafın fabrikalarla ve fabrikaların bacalarından çıkan dumanlarla kaplanması, insanların ve fabrikaların iç içe girmesi bölgenin bazı sağlıksal problemlerden dolayı göç vermesine sebep olmuştur. Bir o kadar insan da bu durumu kabullenerek yaşamına devam etmektedir. Öğrenciler bu duruma çözüm olarak eğitimi göstermişlerdir. Bu eğitim ise anne –baba ile ailede yani temelde başlayıp sosyal çevre ve okulla sağlamlaştırılarak içselleşmiş hale getirilecek bir çevre eğitimidir.

Literatür tarandığında, çevreye yönelik algı ve tutumların belirlenmesinde fazlaca çalışma vardır. Ancak doğrudan afişler aracılığı ile algı belirlemeye yönelik bir çalışma ile karşılaşılmamıştır.

Yaptığımız çalışmaya yakın olan araştırmalar ve sonuçların karşılaştırmasına aşağıda değinilmiştir.

Aydın ve Çepni, (2012) yaptıkları çalışmada Karabük ilindeki ikinci kademe ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından değerlendirmek istemişlerdir. Araştırmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye ilişkin olumlu tutuma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bize ait çalışmada ise öğrencilerin çevre algılarının daha çok çevrenin kurtarılmasına ve yok edilmesinin önlenmesine yönelik olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan ortaya çıkan sonuçta düşüncelerin farklılaştığı gözlenmiştir.

Balcı, (2012) ‘İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi’ adlı makalesinde ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını ölçmek amaçlanmıştır. Analizler sonucunda 5. sınıf öğrencilerinin toplam çevresel tutumlarının genel olarak olumlu olduğu görülmüştür. Bizim çalışmamızın sonuçlarında daha çok karamsarlık göze batmaktadır, hava kirliliği, maddi çıkarın ön planda olması, hastalık vb. çevre problemlerinin yoğun yaşanması çevre algısının hayal edilen ve yaşanan çevre olarak şekillenmesinde etkili olmuştur.

Seçgin, Yalvaç, Çetin, (2010) “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları” adlı çalışmalarında sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji programlarını yakından ilgilendiren çevre konusunda, ilköğretim öğrencilerinin zihinsel yapılarındaki kavramlar ve çevre sorunlarını algılayış biçimleri karikatürler aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda öğrencilerin çevre sorunlarına ilişkin karikatür yorumlarında yer alan kavramların kullanılma sıklığı incelenmiş; bu karikatürlerde en çok küresel ısınma, kirlilik, kuraklık, doğal denge,

duyarsızlık, bilinçsizlik, insan gibi kavramların tekrarlandığı gözlenmiştir. Bizim yaptığımız çalışma sonuçlarında da benzer temaların sıklıkla dile getirildiği görülmüştür.

Çevre eğitiminin amacı bireyi sadece çevre hakkında bilgilendirmek değil, çevreyi koruyup geliştirecek tutum ve davranışların kazanmasını da sağlamaktır.

Toplumumuzda ortaya çıkan problemlerinden biri de bilinçlenme konusunda ortaya çıkan eksikliktir. Bu konuda yeterli eğitimi almamış bireyler, çevrenin gelecek nesiller için de yaşam kaynağı olacağını düşünemez. Ülkemizde hem eğitim düzeyinin yetersiz olmasından hem de insanların şahsi çıkarlarını çevrenin üzerinde görmelerinden dolayı insanlarımız çevre duyarlılığı hakkında gerekli hassasiyeti göstermemektedir. Bundan dolayı çevre eğitimi bu problemlerin giderilmesinde gereklidir.

Çevre değerlerine sahip çıkan saygı duyan bir toplum istiyorsak öncelikle bireylerin doğru bilgilere ulaşmasını sağlamalıyız. Bu hedefe de sağlıklı bir çevre eğitimi ile ulaşmak mümkündür. Eğitim insanlara “bilgi”, “beceri”, “değer” kazandırmalı, sorumluluğunu bilen insanların oluşmasına katkı sağlayacak şekilde olmalıdır.

Anne-babalar ve öğretmenlerde çevre bilinci sağlanmadıkça, çevre eğitiminde başarı sağlanması pek mümkün değildir. Bunun için, çevre eğitimi toplumun tüm kesimlerine ulaşacak şekilde yaygınlaştırılmalıdır. Sivil toplum örgütlerine ve üniversitelere de görevler düşmektedir. Eğitim programları, kampanyalar ve üniversitelerin çeşitli programlarında buna yönelik dersler eklenerek işe başlanabilir. Hizmet içi eğitim kursları ile öğretmenler ve diğer yetkililer bilinçlendirilmelidir. Bilinçlenen eğitimciler ve aileler de öğrencileri bilinçlendirme çalışmalarına katılmalıdır.

Bu araştırmada örneklem olarak başta hava kirliliği olmak üzere bazı çevre sorunlarının yoğun bir şekilde yaşandığı Dilovası ilçesi seçilmiştir. Ülkemizdeki çevre sorunlarının hissedildiği diğer yerleşim birimlerindeki öğrencilerin çevre tutumları incelenebilir ve elde edilen bulgular karşılaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1423-1438.
- Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Alagöz, B. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında çevre bilincinin geliştirilmesinde probleme dayalı öğrenme yönteminin etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir çalışma*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Ateş, M. ve Karatepe, A. (2013). Üniversite öğrencilerinin “çevre” kavramına ilişkin algılarının metaforlar yardımıyla analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 1327-1348.
- Aydın, F. ve Çepni, O. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Karabük ili örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 189-207.
- Bektaş, D. (1992). *Çağdaş grafik tasarımının gelişimi*. İstanbul: YKY.
- Bıkmaz, H. F. ve Akben, S. N. (2007). *İlköğretimde çevre eğitimi*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı.
- Bildik, G. (2011). *İlköğretim 7. Sınıfta verilen çevre konusunun öğrencilerin çevresel tutumu ve çevre bilgisi üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Bozkurt, O. (2009). Çevre bilimi. Aydoğdu M. Gezer K. (Ed.) *Çevre eğitimi* içinde (s. 220). Ankara: Anı, Güney, E. (2002). *Genel çevre kirlenmesi*, İstanbul: Çantay.
- Budak, B. (2008). *Çevre eğitiminin yeri ve uygulama çalışmaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Büyüköztürk, Ş. Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö.E. Karadeniz, Ş. Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çağlar, Y. (1995). *Sosyal bilgiler öğretimi ve doğal çevre*. İlköğretim kurumlarında sosyal bilgiler öğretimi ve sorunları Türk eğitim derneği toplantısı, Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi.
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2004). *Türkiye çevre atlası*. Ahmetsaltik.net/arşiv/2012/06/Türkiye Çevre Atlası Çevre Bakanlığı. Pd 12.08.2016 sayfasından erişilmiştir.
- Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli Vizyon ve Öngörü Raporu (2003). *Çevre ve sürdürülebilir kalkınma tematik paneli*.
- Dindar, Y. (2014). *Çevre kimliği yüksek ve düşük olan fen bilimleri öğretmenlerinin çevre eğitimi inançlarının kıyaslanması*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.
- Durmuş, N. (2009). *Görsel sanatlar eğitiminin ilköğretim 1. kademedeki öğrencilerde çevre bilinci düzeylerinin gelişmesine katkısı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, M. (2007). *Orta öğretimde çevre eğitimi*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Erer, S. (1990). *Coğrafi ekolojide çevre sorunları bozulma (degradasyon) aşamaları ve önlemler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Ergün, M. (2009). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Devlet Planlama ve Düzenleme Teşkilatı. (1994). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı*. Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Gall, M. D., Borg, W. R. ve Gall, J. P. (1996). *Educational research an introduction*. (6. Baskı), USA: Longman.
- Genç, M. ve Genç, T. (2013). Sınıf öğretmenliği öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*. 1(1), 9-19.

- Gökçe, N. Kaya, E. Aktay. ve S. Özden, M. (2007). Elementary students' attitudes towards environment. *Elementary Education Online*, 6(3), 452-468.
- Gülay, H. ve Öznacar, D. M. (2010) *Okul öncesi dönem çocukları için çevre eğitimi etkinlikleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güney, E. (2002). *Genel çevre kirlenmesi*. Ankara: Çantay.
- Kahyaoğlu, M. Daban, Ş. ve Yangın, S. (2008). İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, 42-52.
- Karakuş, U. Palaz, T. Kılcan, B. ve Çepni, O. (2012). Sosyal bilgiler müfredatında yer alan "çevre sorunları" konularının öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *GEFAD/GUJGEF*. 32(2), 363-376.
- Karatekin, K. (2011a). Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar. R. Turan, A. Murat Sümbül, H. Akdağ, (Ed.), *Sosyal bilgilerde çevre eğitimi içinde* (273-274). Ankara: Pegem.
- Karatekin, K. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karatekin, K. (2011b). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi. R. Turan, A. M. Sümbül ve H. Akdağ (Editörler). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II*. Ankara: Pegem.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1993). *Çevrebilim*. Ankara: İmge.
- Kocalar, A.O. (2012). *Coğrafya'da Çevre Eğitimi ve Sorunları*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19, 328-339.
- International Periodical for the Languages. (2012). *Literature and history of Turkish or Turkic*, 7/1, 1423-1438.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim.

- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2010a). *İlköğretim fen ve teknoloji 4, öğretmen kılavuzu kitabı*, Ankara: MEB.
- MEB (2009b). *Fen ve teknoloji 6, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB.
- MEB (1997). *İlköğretim okulu programı*. (Üçüncü Baskı), Ankara: MEB.
- Mert, M. (2006). *Lise öğrencilerinin çevre eğitimi ve katı atıklar konusundaki bilinç düzeylerinin saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ökesli, T. F. (2008). *Relationship between primary school students' environmental literacy and selected variables in Bodrum*. Master's Thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Öktem, M. (2003) *Kent çevre ve globalleşme*. İstanbul: Alfa.
- Öztürk, M. (2007). Coğrafya: gelişimi, içeriği, eğitimi, (Editörler: S. Karabağ ve S. Şahin) *Kuram ve uygulamada coğrafya eğitimi içinde* (ss. 1-52) Ankara: Gazi.
- Öztürk, M. Balcı, A. Uzunoğlu, S. Gökalt, F. ve Semenderoğlu, A. (1998). *Çevre eğitiminde temel kavramlar el kitabı*, Z. Ayvaz (Redaktör). İzmir: Çevre Eğitimi Merkezi.
- Parlak. M. M. ve Yıldırım, U. (2004). *Çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar*. İstanbul: Beta.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S. Beşir Demir, Çev.), Ankra: Pegem.
- Sadık, F. (2013). Öğretmen adaylarının çevresel tutum ve bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pegem Eğitim ve öğretim Dergisi*, 3(4), 69-84.
- Sağlam, N. ve Uzun, N. (2005). *Ortaöğretim kurumlarında çevre eğitimi ve öğretmenlerin çevre eğitim programları hakkındaki görüşleri*. XIV. Eğitim bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Seçgin, F. Yalvaç, G. ve Çetin, T. (2010). *İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin karikatürler aracılığıyla çevre sorunlarına ilişkin algıları*. International Conference on New Trends in Education and Their Implications. 391-398.

- Sipahioğlu, Ş. Yıldız, K. ve Yılmaz, M. (2005) *Çevre bilimi*. Ankara: Gündüz Eğitim.
- Şimşekli, Y. Yıldırım, Z. Kasapoğlu, A. Kandemir, A. Genç, H. Örün, İ. Türkmen, L. Olgun, Ö. Aydemir, S. ve Sarıbyık, S. (2005). *Çevre bilimi*. İstanbul: Lisans.
- Tahiroğlu, M. Yıldırım, T. ve Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Timur, S. Yılmaz, Ş. ve Timur, B. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi ve farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(2), 191-203.
- Türkiye Çevre Vakfı. (1993). *Çevre eğitimi - çevre için eğitim*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı.
- Uşak, M. (2009) *Çevre bilimi*. M. Aydoğdu, K. Gezer (Ed.), *Çevre nedir*. Ankara: Anı.
- UNESCO (1978), Final report: Intergovernmental conference on environmental education, Tblisi, <http://unesdoc.unesco.org/images/>, sayfasından erişilmiştir.
- Uzun, N. (2007). *Orta öğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, F. (2011). İlköğretimde sürdürülebilir çevre eğitiminin yeri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 132, 68-73.
- Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). UNESCO-UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye "de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(17), 142-154.
- Vural, M. (2003). *En son değişiklikleriyle ilköğretim okulu programı*. Erzurum: Yakutiye.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Zengin, U. ve Kunt, H. (2013). Ortaokul öğrencilerinin ağaç ve çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(23), 155-165.

EKLER

Ek 1. Öğrenci Görüşme Formu

Araştırma sorusu

Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Algılarının Belirlenmesinde Afiş Kullanımı

Merhaba, adım Salim UYAR. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrencisiyim. “***Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Algılarının Belirlenmesinde Afiş Kullanımı***” konusunda bir araştırma yapmaktayım. Bu konu ile ilgili sizinle görüşme yapmak istiyorum. Araştırma sonunda elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sonuçlarının bu konuda yapılacak eğitim çalışmalarına katkıda bulunacağını ümit ediyorum.

Görüşme sürecine geçmeden önce, söyleyeceklerinizin tümünün gizli kalacağını belirtmek istiyorum. Ayrıca, araştırma yazılı hale getirilirken görüşülen bireylerin isimleri belirtilmeyecek katılımcılar için kod kullanılacaktır. Görüşmeye başlamadan önce görüşmeye katılan öğrencilerini içeren kişisel formu doldurmanız gerekmektedir. Araştırma sürecinde söyleyeceklerinizi doğru ve ayrıntılı kaydetmek amacıyla görüşmede kayıt cihazı kullanılacaktır. Görüşme sırasında anlaşılamayan soruyu tekrar sorabilirsiniz. Görüşme süresinin ortalama 30 dakika süreceği tahmin edilmektedir. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Ek 2. İzin Belgesi

T.C.
DİLOVASI KAYMAKAMLIĞI
Dilovası Şehit Ömer Özavcı Ortaokulu Müdürlüğü

Sayı : 10440668-605.99-E.14366531
Konu : Araştırma İzni
(Salim UYAR)

01.08.2019

Sn. Salim UYAR (37970045274)

İlgi: Salim UYAR'ın 14352772 sayılı dilekçesi.

İlgili dilekçeniz doğrultusunda, okulumuzda gerçekleştirmiş olduğunuz "ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE ALGILARININ BELİRLENMESİNDE AFİŞ KULLANIMI" adlı yüksek lisans tez çalışmasının uygunluğu görülmüş olup, çalışma kapsamında kullanmış olduğunuz veri toplama araçlarının bilimsel araştırma ve yayın etiği kapsamında aykırılığına rastlanmamıştır. Adı geçen çalışma müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Gereğini rica ederim.

Mustafa AYKUT
Okul Müdürü

Adres: Şehit Ömer ÖZAVCI Ortaokulu Müdürlüğü
Elektronik Ağ:
e-posta:

Bilgi için:
Tel:02627541247
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c2e7-7011-32b5-90c6-13fa kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu

Bu formda kişisel durumunuzla ilgili sorular yer almaktadır. Size uygun olan seçenekleri () içine X işareti koyarak işaretleyiniz.

1. Cinsiyet

- ☐ Kız
☐ Erkek

2. Sınıf

- ☐ 7
☐ 8

4. Akademik başarı durumunuz?

- ☐ 75-80 puan ☐ 80-85 puan ☐ 85-90 puan ☐ 90-95 puan ☐ 95-100 puan

3. Kaç yıldır bulunduğunuz çevrede yaşıyorsunuz?

- ☐ 1-3 yıl
☐ 3-5 yıl
☐ 5-8 yıl
☐ 8 yıl ve üzeri

4. Anne baba eğitim durumu

	Anne	Baba
Okuma yazma bilmiyor	☐	☐
İlkokul mezunu	☐	☐
Ortaokul mezunu	☐	☐
Lise mezunu	☐	☐
Üniversite mezunu	☐	☐
Yüksek Lisans- Doktora	☐	☐

Ek. 4. Görüşme Soruları

1. Çevre kavramı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
2. Yaşadığınız bölgedeki insanların, fabrikaların, beşeri unsurların, çevre hakkındaki düşüncelerinize etkisi nelerdir?
3. Yaşadığınız çevrenin insanlar ve sizin üzerinizdeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Yaşadığınız bölgedeki insanların, fabrikaların, beşeri unsurların bulunduğu doğal ortama etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
5.
 - a) Bulunduğunuz yakın çevrenizdeki insanların doğal kaynakların tüketilmesi konusundaki duyarlılıkları hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - b) Doğal kaynakların tüketilmesinin sizin ve yakın çevrenizdeki insanların üzerindeki etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Yaşadığınız çevrenin hazırlamış olduğunuz afişe yansımaları hakkında ne düşünüyorsunuz.
7. Çizmiş olduğunuz afişteki görsel ve sloganın oluşmasında sizi yönlendiren düşünce ilham kaynağı nedir?
8. Hazırlamış olduğunuz afişteki slogan ile vermek istediğiniz mesaj nedir?
9. Hazırladığınız afişle iletmek istediğiniz mesaj nedir?

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..